é Hawinkels

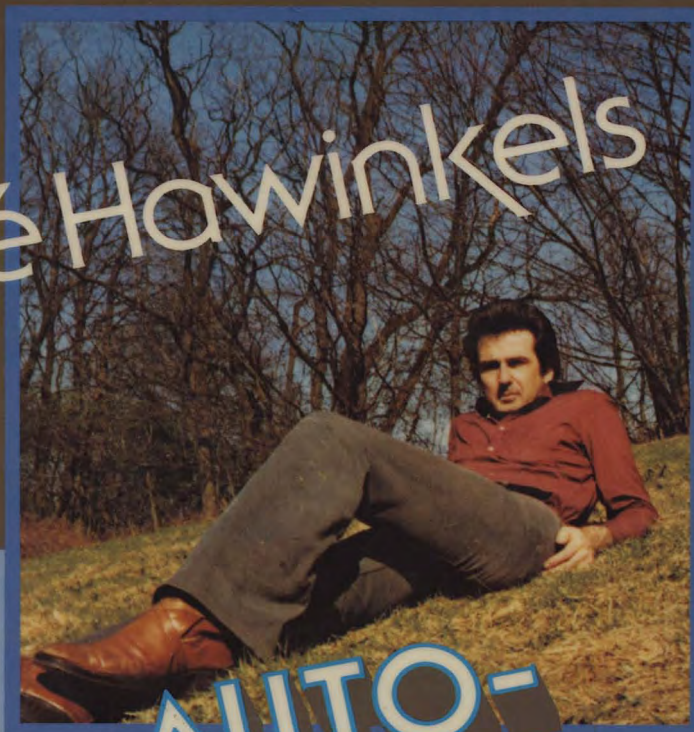

AUTO-BIOGRAFISCHE FLITSEN EN FRATSEN

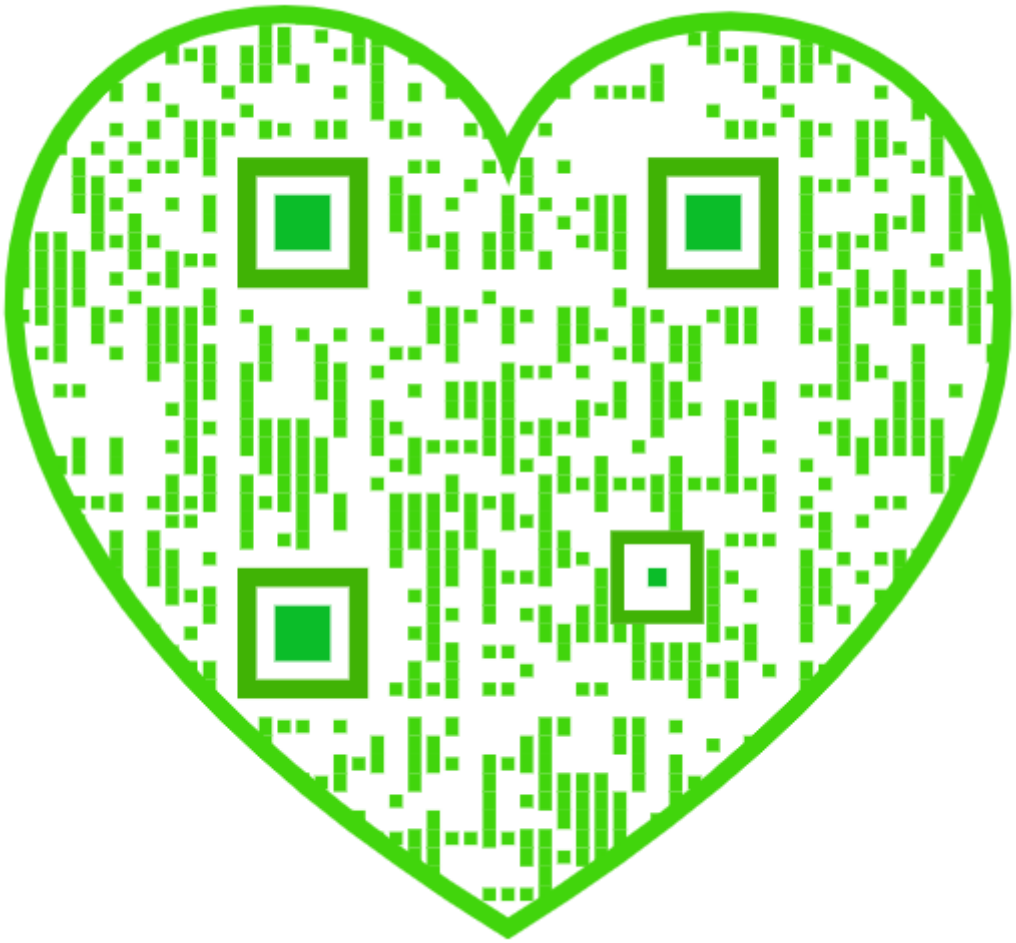

Autobiografische flitsen en fratsen

Grote ABC nr. 360

Pé Hawinkels

Autobiografische flitsen en fratsen

Met een nawoord van Koos Hawinkels

Amsterdam · Uitgeverij De Arbeiderspers

Eerste druk 1969
Tweede druk 1980

Copyright © 1969, 1977 Erven Pé Hawinkels

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van B.V. Uitgeverij De Arbeiderspers, Singel 262, Amsterdam. *No part of this book may be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from* B.V. *Uitgeverij De Arbeiderspers, Singel 262, Amsterdam.*

Omslag: Barbara van Dongen Torman
Druk: Tulp, Zwolle

ISBN 90 295 1882 0

Elke gelijkenis met historische personen, dieren of toestanden berust op de verbeelding.

'Writing, when properly managed, (as you may be sure I think mine is) is but a different name for conversation.'

Lawrence Sterne, *The life and opinions of Tristram Shandy, gentleman.*

'This narrative is not meant for narration.'

George Gordon Noel, lord Byron, *Don Juan.*

I

'*Hazewinkel, lig niet te etteren!*'

Nog narollend met zijn overdreven grote, lichtelijk uitpuilende oogballen, – nu ik dit schrijf, bijna twintig jaar na dato, besef ik ineens, waarom ik daar zo'n minachting voor koesterde: ze doen mij nu, in mijn herinnering dus, denken aan de bolle buik van middels een in hun aarsopening ingebracht strootje opgeblazen kikvorsen, en dat zullen ze in die tijd wel evenzeer gedaan hebben, alleen wist ik het toen nog niet, zoals ik nog zoveel niet wist. Zo wist ik noch weet ik eigenlijk precies of het strootje waarmee ze kikkers opblazen nu in hun kop of in hun kont gestoken wordt. Daarnet zei ik zo maar wat: persoonlijk heb ik mij aan dergelijke brutaliseringen van de amfibieënwereld nooit opgehouden. Verder was ik er bijvoorbeeld absoluut niet van op de hoogte, waar de kinderen precies vandaan komen, terwijl ik toch, via tal van informele gesprekken op de speelplaats en in de wei van Koenen, niet langer in volstrekte onwetendheid verkeerde wat betreft de geslachtelijke omgang tussen de seksen. Ik wist al, dat men hem erin moet steken, en ook wáár, maar verband

van dit nogal ontnuchterende gegeven met de voortplanting zou mij evenzeer als zekere, paradijselijke, primitieve Zuidzeevolken ongeloofwaardig, en evenals de hedendaagse mens vernederend & onnodig zijn voorgekomen. Maar: over de seksualiteit misschien later, als de heerschappij van meester Muys is ingegaan. Voor het moment dient er nog op gewezen te worden, dat kikkers in tekenfilms met uiterst bolle ogen plegen te worden weergegeven, en dat dus genoemde 'overdreven grote, lichtelijk uitpuilende oogballen', lijkend op gemaltraiteerde kikkerbuiken, leken op zulke gestileerde kikkerogen: wie met zijn ogen zowel aan een getekende, als aan een door de wreedheid van derden gewijzigde kikvors doet denken, naar ogen en buik, beide bol, die moet, dat zal elke fenomenoloog met zijn klompen aanvoelen, wel van kikkers dromen, en ook qua karakter (kwaken, irriterend en verwaten benadrukken van de eigen, op de keper beschouwd onbenullige existentie) essentiële aanknopingspunten met deze nietswaardige, taaihuidige en allerminst zoetgevooisde diersoort te zien geven –, keek meester Koppes mij aan, gezwollen van hals, trillend van wangpartijen en zeer zachtjes hijgende van haar. Wat wilde het geval? Het geval wou dat ik, in de onbekommerde overtuiging dat zulks het grote geheel van de koorzang in niet onaanzienlijke mate ten goede zou komen, op de mij eigen wijze een soort tweede stem had staan zingen, zacht, bescheiden, ja, niet ver van volume en articulatie die

men als 'mompelend' zou hebben dienen te omschrijven als men er bij geweest was en geen rol van betekenis te vervullen had gehad. '*God heeft weer iets groots verricht, heeft Zijn Woo-oord gestand gedaan.*'

Om deze voor Zijn Doen inderdaad ongehoorde daad recht te doen wedervaren had ik gemeend van de normale mij toegewezen partij te moeten afwijken voor een al even ongehoorde verrijking van het contrapuntisch weefsel. Met mijn aangenaam aromatisch & dito donker stemgeluid kon ik ongeveer een half octaaf zingen, dat ik onderverdeelde in veertien verrassende toonhoogten, waarmee ik dan, onbaatzuchtig als ik van jongsaf aan geweest & gebleven ben, harmonisch, melodisch, ritmisch, en contrapuntisch pionierswerk verrichtte, dat, eerlijk is eerlijk, bij alle genadeloze moderniteit misschien van een zekere monotonie niet helemaal was vrij te pleiten. (Deze zanglust van mijn kant riep wel vaker weerstand op. Zo waren twee van mijn zusjes, Ellen en Thea namelijk, gewoon om, wanneer ik in bad of buiten op de bank, waar ik de tijd tot mijn puberteit kortte met het vangen van tientallen grote bromvliegen door er met de holle hand vlak achter te gaan en dan een abrupte beweging voorwaarts te maken, zodat het insekt, vliegen springen bij het starten een minuscuul eindje achterwaarts & omhoog, van schrik op eigen initiatief in mijn fluks gesloten hand sprong en zich daar gevoeld moet hebben als een straaljager

die door zijn eigen remparachute gegrepen en van de startbaan af het onbekende in gestuwd wordt, bromvliegen, die ik in een grote lucifersdoos stopte welks deksel ik door een van glas vervangen had, waar ik ze voederde met suiker, miniatuur partjes peer – Doyenné du Comice –, limonadesiroop en, voor te lachen, lijm, alvorens de filigraangevleugelden dood te spiezen met een hoedespeld, of anders, wanneer ik precies onder aan de hoek van de hoge stoep bij ons naast in de bocht van het gangetje op mijn bij gebrek aan linkerwielen scheefgezakte speelgoedpaard zat, en mij zo, mij de vanwege de snelheid starende ogen en gestrekte touwstaart van het houten ros bewust, urenlang verbeeldde schuinhangend door die bocht te flitsen, en in een, of elk, van deze drie situaties (bad dus, bank en speelgoedpaard) zachtjes voor mij uit te zingen zat, om dan met hun kristalheldere stemmetjes uit te roepen: '*Mama, Pé zit weer in de stront te roeren*', voor welke woordkeus ze herhaaldelijk met strengheid zijn bestraft, het addergebroed. Men zal van mij willen aannemen, dat het een hele last is om in een groot gezin de jongste te zijn.) Ik had een zeer nasale stem. Men dacht nu, dat ik dit expres deed, om te hinderen: ook later in mijn leven zou mij geregeld destructiviteit, maliciositeit en nasaliteit aangewreven worden. Thans deed dat dus, gewapend met fundamenteel onbegrip voor mijn positieve bedoelingen, meester H. J. J. Koppes. Op hoge fluistertoon werd mij toegevoegd, dat ik een verrek-

keling was, een mannetje, dat het achter de mouw had, en er derhalve van lusten zou. Was ik, zo vroeg de onderwijzer geel, wellicht helemaal belazerd? Van haartje betoeterd, dan? Enfin, zijn woorden waren niet aan dovemansoren gesproken: ogenblikkelijk schee ik uit met etteren.

Hoewel een beetje beduusd, dat mijn vocale prestaties zo ondergewaardeerd bleven worden, meende ik toch, dat mijn gehoorzaamheid aan zijn ontkennend gebiedende wijs de fluitketel van meesters gramschap wel van het fornuis zijner depreciatie voor mijn persoon getild zou hebben, en ik was er niet op bedacht, dat zijn wraakgierigheid zover zou reiken, dat hij de kapelaan over mijn gedrag ging inlichten. (Het jongenskoortje luisterde een voorstelling op in de parochiekerk van St. Jan-Evangelist, waar ik ook misdienaar was.) Maar, in goed Nederlands, daarmee had ik buiten de waard gerekend. De ontstemde leerkracht wilde, buiten dat hij me al eigenhandig uit de zangers trapte, er ook nog voor zorgen, dat ik bij de kapelaan in een kwade reuk kwam te zitten, en bij de misdienaars weg zou moeten, of, op zijn minst, achteruit gezet zou worden tot 'scheepje' of zelfs 'links'. Maar dat zat hem niet glad: men moet weten, dat die vogel namelijk niet opging. Ook hij had immers buiten de waard gerekend, want zoals de waard is, vertrouwt hij zijn gasten, en dat sloeg hier als een tang op een varken; want van de favoriete kapelaan Willems was ik, *ik alweer*, de fa-

voriete misdienaar: ik, *ik alweer*, had het wierookvat bij pontificale manifestaties, ik, *ik alweer*, diende rechts (met de bel, de gong, het kussen en het boek) in doordeweekse missen, en dat was allemaal niet voor niks zo! En niet alleen!

Toen we dus de ochtend daarna, met de pastoor, twee kapelaans en vier misdienaars, het met bakstenen bestraat en door lage, midden boven de rijweg hun takken als gevouwen handen hun vingers ineenwerkende lindebomen beschaduwd kerklaantje afliepen om een begrafenisstoet af te halen, riep kapelaan Willems me naar achter. – Zo: *'Pie!'* Hij vertelde mij hierop, amicaal smiespelend, hoe *'der Koppesj'*, zoals hij tot mijn vreugde zei, de gevestigde titulatuur negerend, de dag tevoren na de mis bij hem gekomen was, en zijn gal in zijn oren had uitgespuwd. Met verbazing, sprak de kapelaan, met verbazing en een absoluut onvermogen tot instemming had hij de ongekanaliseerde stroom van woede en haat over zich heen laten gaan en komen. Hij had, in gedachten verwijlend bij mijn misdienaarscapaciteiten voor trouwplechtigheden, tijdens welke ik de bruidegom zo hartbrekend onschuldig van opzij placht aan te zien, dat deze met tranen in de ogen het H.Brood ontving, en als wissel op een gulden toekomst een tientje voor de misdienaars gaf, (dat ging dan in een potje, en daaruit werd eens per jaar een reisje naar Monschau, Königswinter met de Drachenfels of de Ardennen bekostigd; overigens, één

huwelijksmis is me speciaal bijgebleven: de bruid, die al wat moeilijk liep, een japon droeg met een zeer hoge taille en een wijd vallende rok, en erg wit om de neus zag, wilde niet ter communie; dit laatste, zoals mijn vader mij later schamper uitlegde, omdat ze meer zin had in een rolmops. Toch al een rare meid dus, en toen ze naar het Maria-altaar moest om haar Zuiverheid aan de H.Maagd Maria, tevens Moeder van God, en niet zelden afgebeeld met de voet streng op de nek van een veelbetekenend naar de gelovigen blikkend slangebeest, op te dragen, en op het oksaal de oude heer Proktor al diep ademhaalde om een Ave Maria de neo-gotische gewelven in te slingeren, viel zij flauw tegen de vlakte. Dit verwekte een enorm schandaal achteraf, waarom begrijp ik nog niet, maar tijdens het weer op haar prille stokje helpen van het charmante vrouwtje stond ik de jonge echtgenoot dermate angeliek te fixeren, dat hij knalrood werd en niet alleen het tientje voor de misdienaars afstond, maar zich ook meteen meldde als collectant) en bij begrafenissen, waarbij mijn bleke gelaatskleur en mijn sombere snuit, die altijd geïnterpreteerd is als meer gepreoccupeerdheid verradend met dingen van eeuwigheidswaarde dan met aardgebondene, en dit terwijl ik meestal nadacht over het dochtertje van de groenteboer, gevoegd bij de witte wallen onder mijn visseogen, met welke ontsierende vleesuitstulpinkjes ik geboren schijn te zijn, en die in mijn latere leven volwassen hoeren ertoe bewogen mij in het voorbij-

gaan toe te sissen '*Vieze Chinees!*', tenminste tot dit in verband met het Gele Gevaar te riskant geworden was, onder mijn diepzwarte, glanzende haar, dat mijn enige uiterlijke charme is, en dat door mijn blonde vader vaak bewonderd is met een peinzende, dankbare zijdelingse blik naar mijn goede moeder, een brunette, zeer tot het stemmige verloop van de plechtigheid bijdroegen, absoluut niet begrepen, (bent u de zin kwijt? Ja, ja, en dat wil literatuurliefhebber wezen, en moeilijke boekjes lezen. Kijkt u maar eens achter die zin, waarin ik bij kapelaan Willems werd geroepen, die samen met de pastoor en de andere parochiegeestelijken achter de misdienaars aandrentelde, een begrafenisstoet tegemoet, voorop Bolijn, die kontekruiper met het kruis en Kolischka met het wijwatervat. Dood was namelijk de oude mevrouw Roling, die heel haar leven in het tuinhuisje van haar villa aan de Nieuwstraat gewoond had, en zó ontzettend stonk, rotte augurken waren er niks bij. Heeft u het verband weer opgevat, of bent u het opnieuw kwijt? Legt u dan het boek maar even weg, smeert u zich eens een boterhammetje met rietsuikerstroop, en ga even een eind fietsen, de vrije natuur in, dorpsmeisjes inspecteren, of bloemetjes plukken, of allebei, ho, ho, u zult zien, vanavond gaat het beter) wat de meester nu eigenlijk tegen me had, en, zoals hij, in het vuur van zijn woorden de omstandigheden steeds meer uit het oog verliezend, mij luid open hartelijk lachend toevertrouwde, hij had gedacht: '*Wat móttê*

maan, wat móttê maan!'

Inmiddels echter was het lijk gearriveerd, de pastoor nam de kwast al uit het emmertje met wijwater, en begon op krakende toon aan zijn formules, maar omdat hij het geanimeerd gebabbel van kapelaan Willems maar storend vond, beet hij hem op de manier waarop pruimende leken een straal tabakssap wegketsen vanuit een mondhoek (bruine tanden) ontsticht toe: '*Küep, hai tich ruiig.*' (Wat wil zeggen: '*Jacob, zwijg!*'), waarna hij in een entourage van eerbiedige stilte met krachtige stem verder ging de teksten af te werken, die de liturgie in zo'n geval voorschrijft. Elke 'u' sprak hij dan, niet als 'oe', maar als 'o' uit. Een markante persoonlijkheid, die oude pastoor Genders, over wie in de wandeling als over 'pastoor' werd gesproken: in dorpen stijgt iemands prestige dikwerf zo stevig dat hij zijn lidwoord verliest, – een echte geweldenaar, en een beul voor zijn geestelijken, maar ook een vader, hoor, immers: wie zijn kinderen liefheeft, staat er in de bijbel, die heeft de roede niet om hem te sparen, die kastijdt ze. Kastijden deed hij overigens alleen *ons*, als we aan de wijn hadden gezeten, of anders wanneer wij in de sacristie Pierreke Wemmers, een grote slappeling, burgemeester gemaakt hadden, en dit was uitgelekt. Dat ging als volgt: Pierreke Wemmers werd, op een moment van grote verveling, gegrepen, en achter tussen de aan rekken opgehangen togen en superplies gedrukt, alwaar een sterke akoliet hem de mond dichthield, ter-

wijl twee andere stevige jonge knapen, gehard in sport en spel, het gebrilde leptosoompje de broek uitdeden, waarna ze na enig zoeken in zijn onderbroek zijn piemeltje keurend in de hoogte trokken, onderwijl zingend van '*Tantum ergo sacramentum, veneremur cernui, et antiquum documentum, novō cedat ritui! Hei, mag ik je pissertje eens zien? Ik zal je niet bezeren, alleen maar even scheren, en wie weet, beneed, laat je wel een scheet*', waarin het op het eerste gezicht vrij merkwaardige 'beneed' op grond van ritmische overwegingen aan het tweede couplet van 'De herdertjes lagen bij nachte' ontleend was, waar overigens 'beneen' staat. Tekst en melodie van het gedeelte in de volkstaal waren van Giele Snavel, die altijd haantje de voorste was bij gelegenheden als deze, hoewel hij op andere momenten best met het aldus bewerkte jong kon opschieten, soms, daar Pierreke roeping tot het priesterschap bezat, en aanleg had voor de vallende ziekte, zelfs uitstekend: Giele Snavel kon militant vroom zijn. Zo toen hij ons de pil moest vergulden, die we te slikken kregen toen er, als eerste teken van de vereenvoudiging der eredienst, die later zulke onsmakelijke vormen aan zou nemen, van hogerhand gedecreteerd was dat voortaan de misdienaars alleen nog maar zwarte togen zouden dragen, in plaats van zwart door de week en 's zondags rood, zoals het tot dan toe geweest was, en helemaal geen schoudermanteltje meer, enkel nog, ook al versoberde, superplies. Doodeenvoudige be-

zuiniging zal in deze maatregel ook wel zijn partijtje meegezongen hebben, omdat de toeloop bij de zondagse eucharistievieringen reeds toen vies achteruit begon te sukkelen, maar Giele Snavel had er een andere, ons nogal opzienbarend toeschijnende verklaring voor: '*Wat*,' zei hij met verheffing van stem, '*als je in Italië rood draagt, dan slaan ze je op het gezicht! Dan roepen ze: "Je spot met onze kardinaal!*".' Nu wisten wij uit het leven van de H.Tarcisius, knaap en martelaar, patroon van misdienaars en akolieten, dat daar op het Apennijnse schiereiland al sinds het begin van onze jaartelling een heetgebakerde, licht tot stenigen geneigde bevolking huist, maar de relevantie daarvan voor onze altaarkleding, in het goddank katholieke Limburg toch, en niet als christenen te midden van Romeinse heidenen, nee, als jeugdige, onbezoldigde employés in de ambtswoning van het Opperwezen in één het volledigst, het ene, ware geloof toegedane rayons van Europa, dat was ons niet al te duidelijk.

Enfin, zo groot het gezag van Giele was in aangelegenheden als deze, even onomstreden was zijn leiderschap in de duistere mysteriën, die in de linker sacristie rond Pierreke Wemmers, die slappe zak, werden aangericht. Maar daarbij moest de pastoor het niet te weten komen, want dan sloeg hij je met zijn benige hand, aan één der vingeren waarvan de herderlijke ring flonkerde, tegen de schedel, dat je dacht dat het uur van de Vespers was aangebroken

en de klokken luidden, luidden. Kere weerom, reuze reuze, kere weerom, reuzegrom.

Die klokken, even iets anders, wérden volgens de dorpelingen niet geluid, die luidden zélf, een kwartier voor de aanvang van elke Mis, elk Lof, elke Vespers of Completen. *Het* trömpte; weinigen realiseerden zich, zo zeer hangt er ontzag in & om de kerken, de mensen durven er gewoonweg niet van te denken, dat daarvoor de koster zich de armen uit de kom moest werken, staande achter een dikke pilaar, rukkend aan en zich schrap zettend tegen het vervolgens terugschietende klokketouw. Ik, als misdienaar, wist het, al durfde ook ik vanuit de koorbanken, zo geschikt om onder de eredienst de meisjes te bekijken, maar nauwelijks dat gênante op-en-neer-zwoegen van de koster, een schriel manneke, wiens handen meer stonden naar het maatvast spelen van pareltjes uit het rijk der gewijde toonkunst als '*Jesu, joy of man's desiring*', te aanschouwen. De koster keek zeer dromerig tijdens de arbeid door zijn bril de toekomst in, en ik dacht aan het geitje thuis, dat in het begin de droge navelstreng nog aan zijn buikje had hangen. In de mening, dat het hier een strootje betrof, dat, naar analogie van dat, wat aan het poepertje van de bekende ekster is blijven plakken, – het diefachtige dier kan als gevolg hiervan niet kakken –, op ongeregelde wijze zich aan de buik van mijn troetelbeestje had gehecht, placht ik wel eens krachtig aan de sliert te trekken, met geen ander resultaat overigens dan

dat het geitje zich rot schrok en kort maar pijnlijk mekkerend met alle vier de pootjes tegelijk uit het malse gras opsprong. Het zoogdier bekleedt een warme plaats in mijn herinnering, deels omdat ik in de stapels schoolbloemlezingen, die een van mijn broers van zijn periodieke bezoeken aan een in afzondering wonend priester te N. mee naar huis bracht, steeds opnieuw een roerend vers aantrof over een geiteke-wat-moet-je-met-je-warme-snoetje, deels ook omdat ik gefascineerd was door de met astronomische traagheid uitbottende, vreemd harde knobbeltjes vooraan op zijn ambivalent aanvoelend schedeldak, die wel enigszins overeenkwamen met de twee bulten op mijn eigen haarlijn, een overblijfsel, naar wordt aangenomen, van de vele bezwijmingen die in die dagen mijn deel waren, een gevolg van de verplichte nuchterheid in de mis, (ik kom hier nog op terug, zij het helaas nauwelijks minder vluchtig dan op deze plaats), maar toch vooral omdat het geitevlees zo ongelooflijk lekker smaakte, toen mijn vader eenmaal aan het stichtende gehuppel van het lieve dier voor goed een eind gemaakt had. Niet dat ik de kerk en de pilaren met een geitje en zijn speelse stelten zou willen vergelijken, overigens, al hou ik meer van dit soort vergelijkingen dan van voor de hand liggende als de frequent gedebiteerde tussen het gezicht van Luns en een flinke voederbiet, – ik dacht aan dat geitje, meer niet. Aan koeien dacht ik nooit.

Wat meester Koppes betreft, die in de vijfde, toen

ik weer net als twee jaar eerder bij hem in de klas zat, vaak vervuld van existentiële walging uitriep: '*Die Péke Hawinkels, dat is niet meer dat lieve jongetje van de derde klas? Die wil niet meer leren, die wil alleen maar achter de meisjes aan zitten en kattekwaad uithalen en zijn ouders verdriet doen!*' Zo was het. Alleen dat van die ouders verdriet doen, dat heb ik nooit graag gedaan, maar die deden mij nog meer verdriet, – mijn vader als hij me afranselde dat ik meende dat de Mongolen ons land overstroomden of wanneer hij mij de baard inzette, dit wil zeggen zijn grote, speciaal voor dit doel ongeschoren gehouden kinnebak met de genegenheid van een wolf en het effect van middelgrof schuurpapier krachtig over mijn poezele koontjes wreef, en mijn moeder, als ze, net op het ogenblik dat ik in volle run op weg was om een eclatant doelpunt te maken, mij riep, om boodschappen te gaan doen of het konijnehok schoon te maken. Als ik daar dan wat van zei, dan grinnikte ze: '*Man kann ja nicht wissen, wie die Hühner pissen*', en duwde haar hand, die vaak nog nat was van het zeepsop, liefkozend door mijn haren. Had ik wat aan! (Haar woorden sloegen op het raadselachtige fenomeen dat kippen, die wél drinken, niet pissen. Zouteloze lieden breiden het versje wel uit met de regels '*Man kann auch nicht weissen, wie die Fische scheissen.*' Dit is quatsch. Verder is het nog van groot belang te weten, dat konijnen níét drinken, maar bizar genoeg wél pissen.

Hieraan zien wij weer eens, dat de teleologie het niet gemakkelijk heeft, wat we wel eens wat meer mogen bedenken, als we weer wat te zeggen hebben over de kloosters.) Maar om met die anakoloet van hierboven, aan het begin van deze eigenste alinea, verder te gaan, een keer met Carnaval, toen ik zeer tegen mijn zin werd meegesleept, letterlijk hoor, door een groep leeftijdgenootjes, onder wie men Henkie Bouwens had kunnen aantreffen, het slijmballetje, dat altijd nieuwe knakkerpistooltjes bezat, alsmede de door mij hogelijk bewonderde Hupie Wouters, die in staat was tot de meest ongelooflijke fantasieën, meestal ontstaan onder invloed van zijn veelvuldig bezoek aan de kinderfilm op zondagmiddag, waar ik niet dan bij hoge uitzondering, het moest al Tweede Kerst- of Paasdag zijn, naar toe mocht, maar ook niet zelden van volstrekt eigen vinding; dan raakten mensen hun gevoel voor plaats en tijd kwijt in een vechtpartij, klommen vervolgens geheel verbouwereerd boven op de kerk, in de mening dat dat de Cauberg was, maakten daar de broek los, en scheten dan eens flink naar beneden – precies onder de consecratie secuur in de kelk, zodat de wijn in het rond spatte en de celebrant even begenadigd met zijn gezicht begon te trekken als Hupie Wouters dat kon. Die had, en hiermee is de terugkeer naar meester Koppes ten tweede male in een anakoloet blijven steken, daar zit iets achter, zelf een altaartje bij hen thuis in de kelder, onder de bakkerij en naast de varkensstal. Daar

speelde hij vaak Misje, maar dan stonden zijn gedachten meer naar zijn Heeroom in de Missie dan naar grappen en grollen, en dan kwam dus meer de zalvende dan de komische kant van zijn mimische talent aan bod. Goed. We bevinden ons dus met een groepje op weg naar meester Koppes zijn huis, we lopen gearmd door onze straat, het is donker & Carnaval, – en het wordt tijd voor een lyrische passage. Die straat is grijs en donker, alle gordijnen zijn dicht, en het feestgewoel der volwassenen is elders, in drukke, verboden cafés, waarvan wij de voorstelling hebben, die past bij hen, die overal maar een glimp van gegund wordt. In die straat hangt aan dwars van huis tot ander huis gespannen kabels een lange, ascetische reeks lampen, die hun licht als loze, onstoffelijke lampekappen hard & zielloos op de steenslag laten slepen. Het licht was onvriendelijk, wispelturig als het is: op zomeravonden, als er met de bal gespeeld wordt, en tientallen motten en door het schijnsel verzilverde vliegen een kluwen van rust om de peer spinnen, dan kan het veelbelovend zijn. Dan zat ik in het raam, en keek, niet naar mijn zusjes en hun bal, maar naar het licht, dat die verwerpelijke meidenspelletjes op een vreemde manier dempte, als het ware naar een andere, kalmere tijdsorde verwees, – en ik stelde me er God weet wat van voor. Maar het kan ook exclusief zijn, misschien is het dat wel het liefste. In mijn herinnering, wie zal zeggen hoe dat komt hangen die abrupte vakken licht uit die omgekeerde

botervloten op onnaspeurlijke wijze samen met een goor, wreed wijf, dat met korzelig samengeknepen ogen de pot, ook, en dan in de zogenaamde betere kringen, wel 'nachtspiegel' genaamd, misschien in verband met de bijnaam voor dokters, immers ook in die betere kringen thuis, te weten 'piskijkers', ik bedoel maar, wie zich in een pispot spiegelt moet een vreemde opvatting over zichzelf hebben, de nachtspiegel dus ledigt op het hoofd van haar man, die lallend op de stoep te zingen staat van '*Laura, lief mormeldier, toe, geef nou die sleutel hier*', zo valt het licht, streng & zuinig, haatdragend en vol onwil tot begrip, uit de rij straatlampen in een rij van elkaar gescheiden bundels op het wegdek, – ik voel me niet dikwijls thuis in dat licht, alsof het voor sommige mensen te zeer een bespotting is, dat beetje, waar ze het mee moeten doen. Maar "*t Is ja Vastenaovond, troederiederallala, 't is ja Vastenaovond, troederiedera. En as het Vastenaovond is, dan sjpringt der doevel oet de kis (bis)*', – dat zong het groepje, dat al sedert het begin van dit lyrische excours geanimeerd door de lichtbundels in de straat host; wij zongen het, alsof Anton van Duinkerken ons overhoorde, – een & ander in weerwil van het feit dat dit lied mijn instemming in het geheel niet kon wegdragen, vanwege de mijns inziens al te simpele tekst, om welke reden ik de vreugde trachtte te verpesten door het op zijn Hollands te zingen, en te spreken van: '*En het is immers Vastenaöovend, truiderijderellellee, het is im-*

mers Vastenaöovend, truiderijderee. En wanneer het Vastenaöovond is, dan springt de duivel uit de kist etc.', zoals ik in latere jaren zatte jongemeisjes tijdens het Hoogfeest van Carnaval, in plaats van dolzinnig uitgelaten en met verzadigd stemgeluid, een geblaseerd, op beschaafde maar toch niet onvriendelijke toon uitgesproken '*Alaaf, hoor*' toevoegde, wat het feest dikwijls danig in de war schopte. En onder dit gezang kwamen we dan, '*Eindelijk!*', krijst de lezer, aan bij het huis van meneer Koppes, die op zijn studeerkamer zat te denken: '*Hoe vroeg, hoe laat of bij welke gelegenheid ook, altijd zag men op zijn studeerkamer licht branden.*'

Het plan kwam spontaan op om een aantal stinkbommetjes door de brievenbus inwaarts te werpen, zulks volgens de sceptische geluiden van Hupie Wouters met geen ander resultaat dan dat mevrouw Koppes, de moeder van de meester, verrukt zou beginnen te grinniken, omdat ze dacht dat zoonlief beneden een kopje koffie kwam drinken. Zo gezegd, zo gedaan, en niet alleen drie stinkbommetjes verdwenen in de brievenbus, maar om het olfactorische gebeuren wat pit bij te zetten werden daar nog een achttal zevenklappers achteraan geworpen. Zeven maal acht is zesenvijftig. Een hele verrassing voor het gezin Koppes, waarvan dan ook de voornaamste representant, meester zelf, even daarop uit het gangetje kwam gestormd, maar hij had het nakijken. Als hazewindhondjes waren wij er al vandoor gegaan,

op Karel Stronk na, die altijd zei, dat ze hem niks konden maken, en die ze nou dan ook ongenadig gereten kreeg, de held. *Achter de boterhammen!* Henkie Bouwens hield niet op van opgewonden pret te kraaien: '*In zijn hemdsmouwen was hij, in zijn hémdsmouwen.*' Nu wist ik niet wat dat betekende, maar was me dat even wat! Zo maar in zijn hemdsmouwen! Ik herhaalde deze uitdrukking in het verslag, dat ik van dit avontuur op meer dan een plaats uitbracht, dan ook vele malen, net zo lang tot mijn oma, toen die aan de beurt was, bezorgd aan mijn moeder, haar dochter, ging vragen waar ik zukke taal toch leerde.

Laat ik, zo zeg ik, nog maar eens wat over kapelaan Willems vertellen. Als wij op Eerste Vrijdag de communie gingen rondbrengen aan de zieken, dan ging dat zo. Voorop ik, met een lantaarn in de rechterhand, welks model aan de bovenkant nogal open gedacht was, zodat men er bij herhaling de fikken aan verbranden kon, en in de linker een bel, waarmee men met mate moest bellen, dit om de gelovigen erop attent te maken dat het Voorwerp van hun verering daar voorbij gedragen werd. Die zegen dan op de knieën en sloegen een kruis, gewoon aan de openbare weg, hoor. En als men iemand zag, die dit eerbetoon verwaarloosde, dan werd er met nadruk op de grond gespuwd, met een fluim, die nog niet half zo wit was als de hostie zelf. Op een goeie meter achter me liep de kapelaan met een ruime voorraad

van deze allerheiligste schijfjes ongedesemd brood in een ciborie, gedempt murmelend. De mensen namen algemeen aan, dat hij in innig gebed verdiept was, zo met de Heiland in een overvloed aan exemplaren tegen de borst geklemd, maar ik wist wel beter: de kapelaan neuriede en zong (*Sprechstimme*) gedurende deze sacrale wandelingen opgeruimde liedjes. En wanneer er een buschauffeur in zijn overtuiging zo ver ging, dat hij de wagen stop zette om zodoende des te meer gelegenheid tot devotie te scheppen voor zichzelf en zijn passagiers, dan zei de kapelaan zacht: '*Kiek, Pie, ee kattelieke bös.*' Wat me al op zeer jeugdige leeftijd tot een ingewijde maakte in de opvattingen van de clerus: ik vond het zo mooi. Je kon zo wel zeggen dat alle schepselen uit het juiste, katholieke hout gesneden waren, zelfs profane gevaarten van blik en glas als de autobussen, die ten behoeve van LTM en de Mulder het heuvelland en het natuurschoon doorkruisten. Maar dat de oude Driek, die maar één been had, en een tweede van hout, en zo niet tot knielen in staat was, door kapelaan Willems als volgt becommentarieerd werd: '*Aha! Gij weigert? Ongelovige hond, wat zult gij lekker branden in het helse vuur*', dat draag ik toch maar liever als een groot geheim mede in mijn hart, zeg. En dat hij, als we de ziekenkamer verlieten, waar de patiënt in sereen kort gehouden licht achterbleef, pieus blikkend naar het altaartje, dat er meestal speciaal voor dit ziekenbezoek op de wastafel was ingericht, zacht-

jes zong: '*Hop, Marjanneke, stroop in 't kanneke, laat de poppetjes dansen*', dat zal ik ook maar nooit aan iemand vertellen.

En dan die kerk weer. Daar hing boven de communiebank, die de breedte van het hele middenschip besloeg, opgehangen aan de nok van het dak, een reusachtig kruisbeeld. En niet zo maar een kruisbeeld, godverdomme nee, een kruisbeeld als een krokodil. Wel een meter of drie lang, wel twee en meer meter breed – ook wel drie, schiet me te binnen, want is het niet een soort Godsbewijs, dat het menselijk lichaam, met zijwaarts gestrekte armen, de vorm van een *kruis* heeft, en is de lengte zo van vingertoppen tot vingertoppen niet gelijk aan die van kruin tot voetzolen? – en wel twintig centimeter, met het corpus erbij meer dan een halve meter dik. Er zaten massa's ornamentale krullen aan en uitsteeksels van symbolische aard, het was geschilderd in de lustigste kleuren, en er hing het beeld aan van een Christus, zo naakt & vreeswekkend om te zien, dat men bij ons in de kerk maar zelden de ogen in vroomheid ten hemel sloeg. Deswege is het kruis later dan ook verwijderd. Toen kwam er ook een tafel als altaar, waaraan de Mis gelezen werd met het gezicht naar het volk gekeerd, toen deden ze de communiebank weg en werd er staande gecommuniceerd, net in een tijd dat, een van een heel net binnensmondse heilsformules, juist een zinsnede als 'samen aan tafel gaan' gouden tijden beleefde, kortom, toen was de

lol er goed af. Maar dat kruisbeeld, daar boven in de kerk, dwars & biologerend, was opgehangen aan twee ijzeren stangen, tussen zon en maan, herder laat je schaapjes gaan, dat kruisbeeld, daarnaar keek ik, toen ik nog geen misdienaar was, en dus nog geen toegang had tot het priesterkoor achter de communiebank, gedurende de hele Mis. Er zat een punt aan, en nu was het zo mooi je voor te stellen, dat de kolos op zekere dag omlaag sodemieterde, midden tussen de communicanten. '*Krrraaakks*', zou het gaan, en het geaderd marmer zou als gebroken ribben uit de vloer omhoog steken. In het allergunstigste geval zou de punt van de neerstortende gigant zich in het hoofd van Hermine Stachelbeer boren, dat mispunt, en haar infame hersentjes met bloed vermengd in het rond doen spatten, bij voorkeur in de gezichten van burgemeester en wethouders, als die – een pikante bijzonderheid: de burgemeester was protestant, behoorde tot het slag mensen, waarvan iedereen weet, dat het de hele dag zit te gapen, en zijn gebeden niet richt tot God, maar tot de pispot – tijdens een uitzonderlijk hoge feestdag in de koorbanken zaten te blinken, ketenen om de nek en hoge hoeden op de zetel achter zich. Dan zou het kruis, hoog opgericht en gruwelijk, aan de tenen schots en schamel gedecoreerd door marmersplinters, als gras, als ijs, een moment lang in alle angstaanjagende glorie staan, een monsterlijke schaduw in het tamme licht dat door de gebrandschilderde ramen naar binnen streek. Dan

zou het langzaam, traag, zonder haast, zijn prooi verzekerd wetend, voorover de kerk indonderen, als een gorilla van meer dan abnormale afmetingen, – en met zijn armen en onder zijn romp zou het de mensen verbrijzelen die daar in het middenschip zaten te zitten: mannen en vrouwen door mekaar, met hun beste pakken aan, op gehuurde plaatsen met hun familienaam op emaille naamplaatjes in de bank geschroefd, onwrikbaar & geheiligd, maar in de zijbeuken, waar je niet meer dan vijf cent per keer voor een plaats hoefde te betalen, daar bleef iedereen ongedeerd, links de mannen, en de vrouwen rechts.

Ik weet niet hoe het komt, maar nu is mijn vertelplezier ineens verdwenen. Ineens heb ik geen zin meer om verder te gaan, over de beelden van de twaalf apostelen, die in een dubbele rij langs het middenpad stonden, over het beeld van Moeder Anna, die Maria op schoot had, op wier knieën op zijn beurt parmantig de kleine Jezus van Nazareth zat, of over de speciale dienst op Goede Vrijdag, als zich de geestelijken ontschoeid plat op hun buik en de altaartrappen wierpen, en vervolgens in de pakkendst lamenterende klaagzangen losbraken die men zich maar herinneren kan, en voor de beklemmende werking waarvan het elkaar toesnuiven van het woord '*Zweetvoeten!*' door de koorknapen voor de koorknapen slechts een magere voldoening betekende... Maar het komt wel terug, laat niemand zich de frivoliteit permitteren de kansen hierop niet al te zwaar

in te zien: niets kan mij remmen als ik eenmaal aan het redeneren ben geslagen, en niets zal mij ervan weerhouden om ooit, in de toekomst, misschien nog binnen het bestek van dit bescheiden drukwerkje, een boekje open te doen over de godslamp, de gong en de kruisweg met de Farizeeër met het ene oog.

2

Meteen toen ik geboren werd, en dat was snel – op bijzonder voorspoedige manier overigens, met vaart & elan, zoals dat mijn geslacht, en 'geslacht' bedoel ik hier dus ook in de betekenis van familie, voorzaten, afstamming, kenmerkt sinds de oudste bekende van mijn voorvaderen, de Katwijkse hoefsmid Wullem Haewynckelscz, in 1432 tijdens de woede van een der meest zondvloedachtige stormen & watersnoden, die uw land, lezer (kom hier, dat ik u aan mijn borstkas druk!), ooit ofte immer geteisterd ofte gekweld hebben, schaterlachend aan land kroop uit de kolkende bruinebonensoep die Noordzee heet en door verscheidene dichters nauwlettend in de kijkerd wordt gehouden met het oog op de dampen van eeuwigheid die er wel vanaf slaan, de blanke kop der duinen over, – werd ik zonder veel kapsones bij mijn kladden gegrepen en op de laatste plaats aan tafel gezet, naast mijn reeds levende broers en zusjes. Het was natuurlijk even wennen. De eerste uren schijn ik er wat zakkig bij gezeten te hebben; mijn oudste zus, momenteel als Wagnerzangeres verbonden aan het conservatorium van Kiew, pleegt tijdens onze schaar-

se ontmoetingen nog herhaaldelijk bij de blote herinnering in hatelijk schaterlachen uit te barsten, zodat er heel wat glaswerk smelt. Ik schijn nog geheel glibberig geweest te zijn, toestanden man, toestanden op het platteland, en mijn ruggegraat moet associaties losgeslagen hebben met die we kennen van een in- & uitgeblikte moot zalm, de roze koningin der rivieren. Maar al spoedig had ik de zelfbeheersing van voor mijn geboorte hervonden, en timmerde ik om het hardst met mijn houten lepel op de houten tafel, terwijl ik in koor met mijn broertjes en zusjes van voor de oorlog een lied eruit brulde van levenslust en honger. Dit lied is later opgetekend, en heeft maandenlang boven aan de hitparade gestaan in Joegoslavië, het geboorteland van Frédéric Chopin.

Mijn vader zag zoiets gaarne. Ik zal hem erg meegevallen zijn, omdat hij van de trappartijen, die ik voor de bevalling in de buikholte van mijn moeder, een sterke vrouw, aanrichtte, vaak deerlijk geschrokken was, en de indruk had overgehouden dat er een kudde bizons naderde. Van zijn plaats aan het hoofd van de eikehouten tafel, aan weerszijden waarvan hij persoonlijk twee banken had getimmerd, die trapsgewijs van zijn kant opliep tot het tafeleinde waar mijn moeder placht te zitten als zij niet in het kraambed lag, waar ik, op de hoogste, dus laagste bank van die trap, en de trap van die bank, was komen te zitten tegenover mijn zusje Roosje, dat reeds negen en een halve maand oud was, riep mijn vader, met sten-

torstem, dat spreekt, mijn moeder, die tussen de geurige lakens nog wat van de schrik lag te bekomen – ze zeggen dat ik als dreumes niet al te florissant geoogd heb – een '*Goed werk!*' toe, een '*Kranig gedaan!*', en tot slot nog een '*Een wolk van een jongen!*' al heeft hij volgens ooggetuigen bij het laatste compliment nogal peinzend gekeken. De vroedvrouw en de dokter, die in een antiseptische pas-de-deux rond de sponde dribbelden, waarop mijn moeder lag uitgestrekt, elkaar onderwijl meer dan eens snaaks in de billen knijpend, wat door mijn zusjes afkeurend werd geregistreerd voor de toekomst, deden toen van '*Sssssssssssst...*', de lippen getuit alsof ze aan het wedstrijdspuwen waren en nu ieder de eigen fluim stonden na te ogen, zoals een dominee, die een stichtende volzin het kerkgebouw in geaardappelpureed heeft en nu met welgevallen de uitwerking in ogenschouw neemt, zoals William H. Masters M.D. en Virginia E. Johnson, die net een in een prikkelende vloeistof gedompeld staafvormig object in een proefpersoon gedompeld hebben en nu attent de instrumenten en tintveranderingen opnemen die van het effect getuigenis afleggen, zoals Loumeisjes, die gevieren gearmd & zingend over het trottoir lopen, – ook tegen ons, zingende kleuters en andere minderjarigen, en er trad een periode van welverdiende rust in.

Voor mij op tafel werd een nap met pap neergeplant, waar ik goedgemutst & bibeleboms uit begon

te bunkeren, met een zekere gejaagdheid ook, alsof ik mij reeds duidelijk realiseerde dat een moment later de Tweede Wereldoorlog rustig eten onmogelijk zou maken, dat ik nachten lang, door mijn moeder, een sterke vrouw, in een trappelzak gepropt en zonder veel omslag tussen nederfluitende bommen & granaten door de kelder ingesjord, waar mijn ouders en het bijbehorend grut schuilplaats zochten tegen de bombardementen, die in die tijd aan de orde van de dag & nacht waren, zou moeten verblijven. (En dan hebben ze wat te zeggen als ik nu een stroeve knaap ben!) Mijn vader stak een pijp op, (een ongelooflijke pijp, ongeveer ter grootte van een schaamkalebas der Papoea's, overdekt met de in meerschuim uitgesneden beeltenis van raspaarden. Deze dieren joegen in gestrekte draf bergop, als een teruggedraaide bergbeek, zonder ooit de wouden van mijn vaders baard binnen te denderen, iets wat evenmin gelukt is aan een der andere paarden, die het leven van deze man vulden: paarden op een sigarepijpje, paarden op een horlogestandaard, paarden op & in dat horloge zelf, paarden op zijn dasspeld en manchetknopen, paarden in de wei en paarden in zijn hart, en ten slotte de paarden, die hij voor mij placht te tekenen, minder met fantasie dan met precisie. Achthonderd paardetekeningen bezit ik van zijn hand, waarvan er geen een van welke ander dan ook is te onderscheiden anders dan met het oog der liefde, met als enige uitzondering, om welk feit vast te stellen

ook het doodgewone, algemeen verbreide oog der banaliteit dienst kan doen, om welke reden ik u allen van harte inviteer eens een kijkje te komen nemen, de wandschildering van een paard, een Lippizaner appelschimmel, waaraan hij & ik, ongeveer ten tijde van de wisseling mijner melktanden een volle week gewerkt hebben, en die thans nog de zolder van mijn ouderlijk huis een unieke charme verleent: het paard is acht meter lang en bijna zes meter hoog. Het is helemaal omgeven door een knetterende kleur groen, waarmee wij als het ware wilden aangeven dat het edele dier, zoals dat een vrij paard betaamt, zich in een weide bevindt, – iets wat niet helemaal van elke aanvechtbaarheid verstoken is: Lippizaner appelschimmels worden doorgaans alleen in maneges gehouden, en mogen zeker niet vrij rondlopen tussen de ongelikte Friezen, de koudbloedige Belgen, de amorfe fjordenpaarden, en Engelse of Franse volbloeden, om van de Oldenburgers, de Zeeuwen, Friezen, Brabanders, Groningers of Geldersen, laat staan de verwijfde Arabieren en andere oosterlingen – vrijwel zonder uitzondering seksueel geïnverteerde dieren, walgelijk! Foei! – maar helemaal te zwijgen. Iedereen nu weet, dat paarden edele dieren zijn, en niemands achting voor mijn vader kan eronder lijden, als ik mededeel, dat hij aan niets anders dacht dan aan paarden, reëel of fictief, en levend of historisch. Zo was hij de eerste, die de geschiedenis van beroemde paarden meer vond bijdragen tot iemands

besef van zedelijke waarden dan grondige vertrouwdheid met de katechismus, en hij handelde ernaar), en mijn moeder deed een dutje, waaruit zij tien dagen later gesterkt zou ontwaken teneinde mij mijn eerste aframmeling te doen geworden, omdat ik een van de buurjongetjes pootje gelapt had, zodat het kereltje bijna in het putje was verzopen.

Een wandaad overigens, die alleen de aandacht van mijn moeder had getrokken, omdat zij het putje dagelijks gebruikte om grote ketels dampend sop in leeg te kiepen of om er de theepot in leeg te gooien, zodat de afloop naar dat putje altijd met theeblaadjes gestoffeerd was. Rolde er een gummibal in, dan was die, als hij er weer met behulp van een schrobber uitgevist was, bijzonder attractief doordat hij bij iedere keer stuiten een minieme regenbui theeblaadjes om zich heen proestte. Aan de opmerkzaamheid van mijn buurman, 'de' of 'onze' buurman, of zelfs 'buurman' zonder meer liever gezegd, was mijn euveldaad volledig ontsnapt, en zou zulks ook gedaan hebben wanneer mijn moeder, een sterke vrouw, nagelaten had het klootzakje, dat reeds geheel door zeepsop en theezuren was uitgebeten en gerimpeld als een, die zojuist de warme badkuip is ontstegen, het betreurenswaardige leven te redden: de man, een kwade vijftiger, vergeef mij deze woordspeling vraag ik u bedeesd en romig, lezer, *ik heb een gezin te onderhouden*, ging te zeer op in zijn werk als fokker en slachter van pluimvee, en buitendien, deze god

van het gevleugel uit Holland bezat niet minder dan twintig kinderen, één nakomeling op elke veertig kippen, die hij stuk voor stuk gewonnen had bij één & ook dezelfde vrouw, de buurvrouw namelijk, voor wie dan ook op de markt elkeen opzij ging. Eéntje zou hij helemaal niet gemist hebben, op een vaag gevoel van onregelmatigheid na, wanneer hij aan het begin van de nacht de slaapzolder van zijn kroost inspecteerde, maar dat zou hij in zo'n geval eerder aan de invloed van aardstralen of auvermennekes wijten dan dat hij de moeite zou nemen om al die lamstralen echt te gaan tellen. Daar kwam nog bij, dat hij op een onredelijk felle manier de schurft had gezien aan mijn vader, omdat die hem niet lustte, en had hij geweten, dat zijn zoontje bij ons achterom met mij was komen spelen, dan had hij het ventje hoogstwaarschijnlijk zelf verzopen in zijn eigen putje. Want een man, die in de tucht geloofde, was het wel. Als een van zijn talrijke kippen naar zijn zin geen eieren genoeg legde, dan betrad buurman toornig de ren, het dagverblijf van zijn pluimveestapel, greep de in gebreke gebleven vogel beet, zette haar op zijn knie, en voor de ogen van de verbaasd toekijkende rest van het hoendervolk, alsmede van een enkel, verstolen toeziende omwonende bovendien, want anders zou het verhaal niet in de wereld en uit de verf gekomen zijn, sloeg hij het dier enkele malen krachtig voor de gevederde vot. – Er was wrijving tussen hem en mijn vader; nooit klopte ons, de vijan-

dige sibbe, het hart zo autoritair in keel en strot, als wanneer wij om een de heg overgetrapte bal gedwongen waren tersluiks de amandelspijs van zijn mospaden, pervers gerond en met akelige stiptheid bijgehouden, te betreden dan wel op grond van onze eigen, een, twee, groei naar de volwassenheid meenden niet te mogen nalaten om uitgerekend zijn kleine blauwe pruimen te gaan klauwen, die als een uitdagende archipel onder de boom op zijn binnenplaatsje lagen, bijna bij de deur, waar hij volgens ons voortdurend als een grote, gesoigneerde politiehond achter op de loer lag, zij het dan, zoals mijn oudste broer Willem vaak grijnzend deed opmerken, meer om zijn vrouw meteen bij het betreden van de keuken, dan ons meteen bij het ontvreemden van zijn valpruimen te kunnen bespringen.

Wat hier ook van zij, in elk geval was het zijn gewoonte, om wanneer zich in de herfst onder zijn appelbomen een ruim kwantum rotte appels had gevormd dat in een bewolkte nacht bij ons over de meidoornheg te kruien, en dan de dag daarop, de duimen in de armsgaten van het vest van zijn speciaal voor de gelegenheid aangetrokken zondagse kostuum, spottend te gaan toekijken hoe mijn vader samen met mijn oudste broers de boel met grote manden tegelijk weer terug, de in vlammende herfsttinten meelevende heg over werkte. Elke keer als er een vrachtje op de bemoste paden van zijn tuin viel, met de doffe plof van een corpulente man, die onderhand

wel eens klaar wil komen, riep hij triomfantelijk, af en toe wijzend op de onderste knoop van zijn vest, ter hoogte van zijn navel, die niet toegeknoopt was, zoals ik later hoorde dat het hoort: '*Jullie kunnen geen fatsoen!*', een stelling, waarvoor hij antifonische adhesie verkreeg van het verderfelijke meidenkoortje zijner dochters, onder wie zich de spleetogige Elsbeth liet opmerken, en die, wonderlijk genoeg voor wie hem kende, mijn vader zwaar ademhalend en tandenknarsend slikte, want, zo gaf hij ons, jongeren, de reeds met allerhande wapentuig als daar zijn platte schoppen, rieken, harken en hooivorken, kapmessen, bijlen, en de ax, engelse sleutels, combinatietangen, steekbeitels, schroevedraaiers, hout- en ijzerzagen kwamen aandragen in de solidariteit die ons gezin steeds gesierd heeft, onomwonden tussen zijn tanden door te verstaan, 'was buurman geen familie van de eigenaar?' Buurman wás familie van de eigenaar. Wie dat was, waar hij eigenaar van was, en op zijn beurt zelf weer familie van, dat is iets, dat ons in onze jonge jaren nooit geopenbaard is, tot het glorieuze ogenblik dat mijn vader – op de drempel van het hiernamaals, zijn sterfbed – ons kon vertellen dat hij nu zelf eigenaar was geworden, en de pijp uitging: sein voor zijn mondige zoons om elkander eendrachtig naar de strot te vliegen. – De plaatsvervangende represailles, die mijn broers om mijn vader te wreken ondernamen, beperkten zich tot het zogenaamde kraaiwippen. Rond juni, de gebenedijde maand, dat

alle groen blaakt van levenslust en alle geuren en temperaturen op hun best zijn, heerste er een ware verdelgingswoede in onze contreien, gericht tegen het gevogelte des hemels, en wel met name mussen en spreeuwen, welke modest en toch smaakvol gevederde diertjes zoals bekend niet zaaien of maaien, maar wel vreten: kersen, zojuist ontkiemde plantjes van allerlei maar bij voorkeur de kwetsbaarste soorten, zaadjes en gaat u zo nog maar even door als u nog niet duidelijk is dat deze schepseltjes ons ten onrechte tot voorbeeld gesteld zijn in de gewijde boeken, en zo snel mogelijk uitgeroeid dienen te worden. Vooral in de broedtijd werd er fervent jacht op ze gemaakt: katapulten en windbuksen werden tegen de volgroeide exemplaren ingezet, en jong & ouder klom in de bomen om daar nestjes uit te halen, de in de estheet aangenaam kittelende tinten en dessins gevatte eitjes laconiek aan de zwaartekracht toe te vertrouwen en de naakte jongen in een pet te verzamelen en ter executie naar de begane grond te transporteren. Nu waren er mensen, die de schriele schepseltjes aan de kat voerden, – mijn broers en neven wisten een bevredigender oplossing op het probleem van de terechtstelling. Zij legden een plankje op een paal naast de heg, loodrecht op de richting daarvan. Op het verst van heg en buurmans tuin verwijderde uiteinde van het plankje nu werd een jong vogeltje gedeponeerd, dat, van het reguliere vliegen nog geen kaas gegeten hebbend, een moment later een grote

boog door het luchtruim beschreef om in buurmans tuin onzacht in aanraking te komen met het aardrijk: dan had iemand met een knuppel een flinke slag gegeven op het andere uiteinde van het desbetreffende plankje, en de ene, dierlijke vijand was naar de jachtvelden van de andere, menselijke, gezonden om daar ter plaatse een begin te maken met ontbinden, hetgeen, naar de kraaiwippers grinnikend overwogen, de odeur in de belendende gaarde op relevante wijze zou conditioneren.

Het zal elk van mijn lezers, van kort tot klein, van dik tot dun, hoop ik, toch wel duidelijk zijn, zelfs de leden van de Staten-Generaal, dat ik, met een aangeboren Schwung als die waarvan ook hij zich aan de hand van het voorafgaande wel een beeld heeft kunnen vormen, wel in conflict moest raken met de buitenwereld die in mijn geboorteplaats precies even lauw & toneelmatig was als in de zijne, – dat de mij al gauw eigen wijsheid dat het leven eigenlijk niet meer waard is dan een hartelijke lach mij een zelfbewustzijn heeft geschonken dat mij van den beginne heeft getekend. Buurvrouwen schimpten, stikkend van drift, maar, typerend genoeg, het plat éventjes verwaarlozend, op mijn eerste, allerminst wankele stappen: '*Het jong is nog te verwaand dat hij kijkt waar hij zijn teringpootjes neerzet*,' en ook in mijn rijpere levensjaren heb ik meegetorst aan het odium dat op mijn geslacht rust, welks kracht en zelfbewustheid als verachtelijke hoogmoed worden uitge-

legd. Meisjes riepen mij, zwetend & klappertandend van venijn, na dat ik 'zo mooi kon lopen, net een meid', en leraren en onderwijzers beiden zijn tot op de dag van vandaag blijven walgen als mijn naam genoemd wordt. Reeds enkele maanden na mijn geboorte kon ik overigens al niet meer rustig met de blokken spelen, of de Amerikaanse fotografen traden door de opengeworpen deuren binnen om mij te vereeuwigen met ontstemde blik; zo is het sindsdien gebleven: geen ogenblik laten ze me met rust, zij willen mijn beeltenis voor hun album. Ook op school: reeds de eerste dag stelde mij in een uitstekend blaadje bij de meester, mij met mijn witte voetjes en mijn lange vingers. Op zijn belangstellend toetsende vraag namelijk waarvoor wij op school waren gekomen, wisten de andere kleinen niets te berde te brengen dan wat vage opmerkingen van studieuze aard, terwijl ik de Schepper van Hemel en Aarde, bijgenaamd God, diens dienst en de gelukzaligheid zowel hier als in het hiernamaals, die daardoor te verwerven was, in mijn antwoord verwerkte. (Dat had mijn broer Willem me ingestampt, op een gezegend en door het door de om hun kersenlast toonloos neuriënde takken als door gotische boogvensters dringend licht verlucht moment toen wij beiden, als goeroe en discipel, in de kersenboom zaten, terwijl de vuilak me even later vrolijk uit de boom flikkerde, smalend roepend dat ik nu maar moest gaan pissen, bij mijn – NB! alsof dat niet tevens de zijne was! – moeder in de kachel, en

kijken of het sissen zou, dat was net genoeg voor broekemannen als ik, die nog niet eens durfden te vloeken waar de burgemeester bij was. – Dit laatste moet ik overigens tot mijn schande bekennen. Het is nu nog zo.) Het antwoord maakte mij in elk geval, afgezien van de vernederende manier waarop ik het tot mijn geestelijk eigendom had gemaakt, in een klap tot meesters oogappel, en ik ben dit gebleven tot ik hem met een voorbeeldig geworpen sneeuwbal aan één oog blind maakte. Versplinterde bril, ja, wat kon ik eraan doen? Tot vandaag sla ik, die dat durft te beweren meteen voor het gezicht. Behalve de grijskop zelf, natuurlijk, ik mocht eens té raak slaan, en de oude in duisternis dompelen. Op de speelplaats wreekte zich echter mijn favoriete positie: '*schijthuis*', '*verrader*', '*schijnheilig boontje*', '*schele*', '*klier*', '*kreng*', '*mispunt*', '*brillejuud*', '*meisje*', '*kindje van de meester*', '*idioot*', '*brulaap*', '*schorum*', '*krapuul*', '*meidengek*', – ziedaar een kleine greep uit het vocabularium der doorgaans als vliegen om de van diepe, droevige wijsheid vervulde kop van koeien om mijn ascetische tronie zoemde. Ja, niet zelden werd ik omsingeld, en begon men luidkeels de naam van het meisje te krijsen waarmee ik geacht werd op dat tijdstip intiem te zijn. Meestal kende ik de desbetreffende kinderen, niet licht geneigd als ik was om me in het kruis te laten tasten, niet eens: het was slechts een van de banaliteiten, waarmee het publiek zo schromelijk te kort schoot ten opzichte van de

werkelijke toedracht mijner wederwaardigheden en avonturen, zoals ook de lezer zijn jeugdherinneringen op banale en deficiënte wijze zal laten opdraven om zodoende de gargantuaanse verslagen die zich thans langs de pijnlijk precieze wegen van mijn handschrift aan mijn precieuze pen ontslungelen beter te kunnen begrijpen. Omdat ik in deze ongaarne zie, dat iemand, zoals lezers als u dat nu eenmaal volgens de voorschriften in de Nieuwe Katechismus plegen te doen, zich met mij identificeert, vereenzelvigt om zo te zeggen, zal ik de lezer, hoewel hem mijn conflictsituatie met de omgeving reeds vaag en onvoldoende voor ogen zweeft, toch aan het hoofd gaan zeuren met enkele anekdotes die illustreren mogen hoe ik steeds weer zegevierde in de strijd om het bestaan, – hoewel ik in deze ongaarne zie, dat zich iemand, zoals lezers zoals u dat nu eenmaal volgens de voorschriften in de Nieuwe Katechismus plegen te doen, met mij vereenzelvigt, identificeert om zo te zeggen – alsof iemand ánders dan ik zelf het liefdeleven in zijn kolf had kunnen kerven dat mij, en een al gauw indrukwekkend aantal meisjes uit mijn geboorteplaats, waar ze de paarden in plaats van ze aan hun glorievolle bestemming over te laten voor de melkboer spannen, en waar men aan lange tafels in regelmatig tempo bruin bier met suiker zit te drinken, al uiterst jong beschoren was, iemand ánders, Lucas Krummel bijvoorbeeld, laat me niet lachen, die altijd zat te lezen tot zijn oren ervan gloeiden, zijn

gezicht verbleekte en tot een soort vervroegde en naar later bleek permanente ouwelijkheid uitzakte, en zijn ogen zouden dan ook als waardeloze aarden knikkers, zogenaamde *huuven*, uit de kassen gerold zijn als grote tranen om de waardeloosheid van Lucas' bestaan, hadden zich er niet bijtijds kussentjes onder gevormd, bleek als Hompy smeerkaas en onappetijtelijk als de onderlip van Moeder-Overste, – dan ik zélf reeds op driejarige leeftijd de knapenrok had kunnen afleggen, – oh dag van het verlies mijner knaapschap! De nacht was wijd & koel, en in zijn centrum blonk als nooit daarna de maan, heel het landschap lavend met een koude, metalen glans, zoals de ledematen van een oorlogsheld gezalfd worden om ze te doen lijken op het staal dat hem ter hand staat. Aan de hemel trokken dociel & zwart de grote kudden wolken voorbij, met consequenties voor de vlakverdeling op de onmetelijke grasvelden. Daar trokken af en toe de schaduwen in het plat en vaag doorheen, als expressies over het gelaat van hem, die oog in oog staat met zijn idool, daar sukkelden ook, oneigenlijk wit, de schapenkudden overheen die dit mythologisch ogenblik vereiste. De stilte was diep & sereen, werd door het incidenteel gesprek der schapen enkel versterkt, van voetnoten als het ware voorzien. Bij de waterput, midden op de traag golvende vlakte, als zee, waarop olie is vergoten, bij die vruchtbare navel van de wereldbol, ach, daar zeeg ik ter aarde, kalm & vloeiend, als een gevouwen scheepje

op de uiterste ring van een draaikolk, en op de aarde, in de schaduw van de beschimmelde put, die het koude zweet tappelings over het metselwerk zeeg & liep, daar trof ik de goudvisledematen aan die ik niet meer vergeet en iedere keer herken. Drie jaar was ook zij, en haar naam, ik schrijf het neer met huiver, betekent Edelsteen. Zij was een reuzin uit het zwarte, fragmentarische gebergte in het Zuiden, dat de zon gescheiden hield van het land van damp & stof, en mij leidde en verleidde zij met zekere gebaren, alsof zij een carrousel beschilderde. Zij nam mij tot zich, zeven maal, o water –, op vijfjarige leeftijd had kunnen moeten trouwen, – o dag van mijn huwelijk! In alle vroegte reeds waren de lange, witte tafels opgericht en bevracht met het allerkostelijkste. Van heinde (en van verre, dat laat zich raden!) waren familieleden, vrienden & kennissen gekomen met hun uitgehongerde magen en hun middenrif vervuld van verachting voor de morele onbetrouwbaarheid van hun jongste neef (na mij heeft het wat mijn moeder betreft, anders toch een sterke vrouw, jaren lang met baren niet meer willen vlotten). Ook de paarden namen deel aan dat feest: mijn vader en zijn broers hadden onder de H.Mis, die werd uitgevoerd in de parochiekerk, waarover ik in mijn vorige tafelrede het woord reeds met brio gevoerd heb, en die was opgeluisterd door de solozang van mijn zuster, die het Ave Maria van Bach-Gounod zó hard het middenschip in brulde, dat tussen het gewei van de Christus-

figuur boven de communiebank een groot, met paarden en decibellen gesierd kruis verscheen, dat licht afgaf en het gewone kerkvolk tot een record aan godsvrucht wist te bewegen, maar helaas na de ceremonie verdwenen, volgens velen opgenomen was in het sterrenbeeld Weegschaal, het sterrenbeeld van niemand minder dan o.a. mijzelf, – alle ren-, ras-, rij-, werk-, trek- en fokpaarden uit de stallen en de wei gehaald en de edele dieren in dubbele rijen aan de tafels opgesteld. Tussen alle bordjes voor de bruiloftsgasten, – er waren wel degelijk bordjes, al beweren enkelen, onder wie Nicolaas Cusanus en andere anarchistische viespeuken, dat wij van plankjes aten –, stond nu telkens een fikse leren zak met haver, waar de beesten, op wier adel ik nu onderhand wel genoeg gewezen heb, zou ik zo zeggen, reeds nijver uit stonden te vermalen, toen de gasten hongerig en met beduidend gevoed innerlijk aankwamen om de inwendige mens te gaan gedenken. Een hele consternatie voor de artistieke tak in onze familie, die van moederskant, – haar vader was de bekende olieverfschilder Wilhelm Wittekaas, en haar broers en zusters bekleedden zonder uitzondering vooraanstaande posities op de Europese amateurpodia. Men weigerde aanvankelijk zich met het gedierte des velds – de uitdrukking! – aan een tafel, aan eenen disch, te verenigen, te vereenigen, maar toen enkele van de meest warmbloedige dieren, in zulke situaties moet je Arabische hengsten hebben, hun lange, gele tan-

den een dreigende effleurage aan de tedere schouders van de bruidsmeisjes hadden opgedragen, berustte men schouderophalend, en onderbrak zelfs het geplof der paardevijgen regelmatig met gesnap, en anders wel met gekeuvel. Alle genodigden waren gekleed in zwarte kostuums, die aan het eind van de dag, na de algemene vechtpartij die er uitbrak toen een Hawinkels uit Swalmen zich een smalende opmerking had veroorloofd over de witte trouwjapon van mijn echtgenote Babetje, alle van boven tot onder besmeurd en bezoedeld waren met en door stof, stro, ivoren snijtanden, bloed, speeksel en de mest van paarden, – op zevenjarige leeftijd bij gerechtelijke beslissing tot een scheiding gedwongen had kunnen worden, – over-, onder-, boven- en tussenspel –, en op elfjarige het land uit veiligheidsoverwegingen had kunnen moeten verlaten. Ze zaten namelijk achter me aan, met de stalen haken waaraan men wel gehalveerde varkens op te hangen pleegt om ze uit te laten druipen, zoals zeerovers in plaats van één hand een haak bezitten, ze achtervolgden mij, zoals de metershoge bouviers, waarvan zwakkeren dan ik wel dromen, uit hun opengesperde bekken ruikend naar een vernietiging als die door God vergeten te worden ons zou leveren: men was er niet meer, dan, men was er zelfs nooit geweest, noch iemand of iets anders, dat zich je bij wijze van creatief moment ooit had kunnen indenken, – en als je dan doorredeneert begrijp je dat de absolute vernietiging van één mens

hetzelfde is als die van het hele mensdom, letterlijk, en dus van het hele universum. Gewoon doodgaan wordt vergeleken daarbij een attractie. Ze achtervolgden mij, verjoegen mij uit de landen van mijn jongensjaren, zoals ik ook altijd uit mijn dromen werd verjaagd, en schreeuwend wakker werd, als, na een woeste tocht op een in de buik van een enorm, gifgroen, walvisachtig Barnum & Bailey gebouwde achtbaan, die me langs steeds verterender verschrikkingen voerde, zoals ik me rillend herinner paarse muilen, keurige rijen vleeskleurige apen, die met van astraal licht vervulde, massief lijkende stralen allemaal op mijn kop wilden pissen, en andere kwellingen, die geen substantie of vorm, en dus evenmin een naam hebben, heel die gruwelwereld uiteenspatte als een zeepbel, en ik één moment die absolute vernietiging van alle bestaan proefde. Dan was er boven mij in het donker de warme, naar kaneel geurende stem van een mijner twee oudste zusters, Ellen of Thea, die mij, krijsend en plassend alsof zij me uit de Nijl gevist had, optilde, magnifieke bogen door de atmosfeer beschrijven deed, denk bv. aan de Ganymedes van Rembrandt, reinigde, en dan in hun eigen bed een plaats gaf, – daar lag ik, ingebed tussen twee geurige, warme bergketens mild vrouwelijk vlees, en geen droom, die me zover achterna durfde te zitten, evenmin als later, als ik in andere wijken dan waar ik thuis hoorde op damesjacht geweest was, de verontwaardigde, in hun rechten getaste nozems, die mij op de

thuisweg in ziedende pelotons nazetten, het waagden om mij achterna te komen tot in het paadje bij ons achterom, waar het donker was, en de seringen positief hun geuren maten met de witte festiviteit der rozen aan de pergola.

Neem nu de manier waarop ik, waarheidslievend als ik van jongs af aan geweest ben, eens een kans heb aangegrepen om leemten & feilen in de op onze school gevolgde onderwijsmethode haarscherp in het weliswaar onwelkome, maar naar ik vast vertrouw heilzame daglicht te stellen, toen ik namelijk, na de leesles van Jan, Mies & Wim, waarin ons als een soort kosmische wetmatigheid was voorgehouden dat 'de' knecht 'de' kachelhoutjes hakte, – in, dat nog even buiten beschouwing gelaten, bijzonder lullige bewoordingen: '*de knecht splijt de op de zagerij gezaagde blokken vervolgens tot bruikbaar brandhout*', – mijn vader ervan in kennis stelde dat op school werd onderwezen dat hij een knecht was, waarop de man, groot & knoestig als een wilg, met kolenschoppen van handen en steeds geschoeid met een paar laarzen, waarin men een kalf had kunnen kisten, vergramd naar de woning van de onderwijzer, de reeds uit en te na bij u allen, lezers van me, geïntroduceerde meester H. J. J. Koppes, beende, deze ondermens een blauw oog sloeg, en toen diens moeder iets te zeggen had, de pink met ware doodsverachting in een van het mens haar neusgaten duwde, haar zo van de vloer beurde, over de strijkplank waarachter de

weduwe de groezelige onderkleding van haar hartelap wat had staan fatsoeneren, heen, en haar met een doffe plof – dat is al de zoveelste keer, dat er in dit boekje geploft wordt. Hoort wat ploft daar kinderen – van een zak cement, die men van de schouders op de plaats van bestemming laat vallen, (voor zover ik dat in mijn herinnering kan nagaan betreft dit meestal een binnenplaatsje dat opnieuw van een cementen vloer voorzien moet worden, die dan een jaar lang rustig kan liggen barsten en brokkelen, terwijl de vijgen der paarden en de kneusjes der appelen er met doffe ploffen op nederdalen) door het open raam, het was lente, op de mesthoop wierp; de vogels die daar hadden zitten fluiten, niet veel soeps hoor, gewoon wat plattelandsvogeltjes fluiten als men er tsjok, tsjok, tsjok, achter aan de rok eens op uit trekt, hé, ook u, schiet op, naar buiten, of voelt u zich soms weer eens te goed, hebt u soms *hoofdpijn*, hè, zeg dat dan maar eens hoor, komt u er dan maar eens voor uit, dan kunnen we eens en voor altijd afrekenen, fladderden verrast op, rechtstandig en de vleugeltjes naast het met delicate donsveertjes glad afgeklede rompje uitgebreid als Maria op Tenhemelopneming of de Heer op Hemelvaart, terwijl meester al in gestrekte draf de Buttingstraat af rende naar waar intiem & glashelder de beek vloeide, de eerste berk groeide, een soort jeugdleider in ongerepte zuiverheid voor het legertje margrieten tussen en rond zijn tenen, en het politiebureau gevestigd was. – In heel

het dorp zou men vergeefs naar knechten hebben gezocht, zeker naar zulken, wier arbeidskracht werd ingezet voor iets domesticaals en onbenulligs als kachelhout hakken. Mijn vader hakte kachelhoutjes, ja, zelfs placht hij op momenten van balsturigheid en/of balorigheid uit te roepen: '*Kachelhout hakken, konijnen slachten, bubbubbubbubbubhhh...*', hiermee tot uitdrukking brengend dat hij er genoeg tabak van had om het niet langer te pruimen, en ikzelf moet eens, zo klein ik was, op de porseleinen pot gezeten, precies zo geëchood hebben: '*Kachelhout hakken, konijnen slachten, bubbubbubbubbubbbb...*', wat me lachsalvo's van de kant van mijn moeder, die net een konijn, wijlen een Vlaamse reus, aan het opzetten was want morgen was het Pasen, een opklarende blik van mijn vader, die van wat spas op zijn tijd niks afkerig was, maar hoorbare verachting van mijn nichtje Regien opleverde, die haar ouders meer geld hadden dan wij, soms zelfs met 'stinkrijk' betiteld werden. Dat was waarschijnlijk de reden dat zij niet verdragen kon, dat niet zij, maar ik in het middelpunt van aller belangstelling stond, als je het bijzonder kernachtig onder woorden zou willen brengen, 'de held van de dag was', en dat nog wel terwijl ik daar op zo bijzonder onoverdrachtelijke wijze te stinken zat op de kokosmat in de keuken; dus merkte het meisje, oppositioneel tegen een deurpost leunend en van tussen haar puisten vol haat mijn gezonde bakkes & corpus taxerend: '*Tante Wilma*,' daarmee schro-

meloos de voornaam van mijn goede moeder, God hebbe haar ziel, al zal hij er nog heel wat mee te stellen hebben, in de openbaarheid brengend, '*dat jong zit nou al aan zijn piemeltje*', wat gelogen was, zeker op dat moment, – later heb ik het desbetreffende lichaamsdeel op grond van wat onverwerkte anatomische informatie voor het 'heilig been' aangezien, en het als zodanig dan ook lange jaren hoog in ere gehouden – en dat nota bene terwijl zijzelf geen piemel hád om aan te zitten, dat wist ik zeer zeker: ik had het van mijn neef Gerard, haar broertje, gehoord, die nog veel meer wetenswaardigheden uit de keuken van Moeder Natuur en wat daarover in de poëzie aan memoriserenswaardige gedichten is neergelegd kon opdissen, zoals het bekende, beknopte vers over de keizer van China en zijn vleselijke, niet zonder concrete gevolgen blijvende passie voor keukenprinses Mina. Het vangt aan met de regels: '*De Keizer van China*', – och, waarom het niet eens in zijn geheel gereciteerd: '*De Keizer van China, die zei tegen Mina: "Ga mee naar de keuken, om bij 't potje te neuken." Daar had je het gedonder, Mina lag onder. Daar had je het geflikker, Mina werd dikker. Daar had je het gesjees: uit Mina haar kont kroop een kleine Chinees.*' Ik herinner me nog als de dag van gisteren, dat ik, in bad gezeten, in alle argeloosheid dit door vaart en ritmische dictie uitblinkende vers begon op te zeggen, – het was een der eerste lessen die neef Gerard mij waardig gekeurd had, en ik was er

nog niet, zoals later wel, en goed op bedacht dat sommige woorden en hun inhoud verboden toegang zijn, dus ook niet, dat mijn moeder, die naast de badkuip geknield lag om mijn lichamelijkheid af te schrobben, prompt nadat ik de recitatie beëindigd had in heilige verontwaardiging, geheel buiten verband met de gynaecologische aanvechtbaarheid van de laatste regel, beginnen zou mij met haar beëelte, rood gebarsten handen, gehard in de omgang met bezems en borstels, emmers en teilen, ongenadig af te pekken; zoals zij nu trouwens ook nicht Regien, die de verboden woorden weer beroerd had toen zij lasterlijk beweerde dat ik verboden regionen aan het beroeren was, een geduchte jens om de kaken verstrekte; verboden woorden werden in ons huis niet geduld, zonder aanzien des betreffenden persoons: met name het vieste woord van allemaal, *lichaam*, werd er niet straffeloos uitgesproken. Nu is er over welk woord het vieste woord is dat er bestaat wel eens een misverstand in omloop gebracht, en wel door een essayist, die poneerde, dat '*geslachtsdelen*' dat zou zijn. Geslachtsdelen. Hij heeft noch had echter gelijk, zijn leer is een dwaalleer. Ik heb de proef op de som genomen, laatst nog, toen ik ten huize van de oliemagnaat De W., die mij een van zijn dochters wil aansmeren, de avondmaaltijd gebruikte. Na de crabcocktail tikte ik even met mijn mes tegen mijn glas, en sprak met als begeleiding de aangenaam doorzinderende toon van het kostelijke kristal welgearticu-

leerd alsof ik Godfried Bomans zelf was: '*Geslachtsdelen*'. De uitwerking van mijn speech was volkomen verschillend van die welke men op grond van de onderscheiding van deze term door bovenbedoelde essayist zou menen te mogen verwachten. Iedereen, De W. zelf, mevrouw jkvr. De W.-van N. tot S. en U. J. v. d. B. en W. – zij is van oude adel, hij heeft het geld – alsmede de meisjes – de oudste is harpiste in het Stedelijk Symfonieorkest van U. – en de jonge De W., politierechter te A., homoseksueel en boeiende persoonlijkheid, bleef mij open aankijken, vriendelijk & bewonderend, – ik sta bij de familie nogal hoog aangeschreven omdat ik mij ondanks mijn bescheiden komaf zo goed heb weten op te werken, en verder zo vaardig ben in het larderen van een toch al spirituele conversatie met exquise woordspelingen –; de W. knikte me zelfs bemoedigend toe, alsof hij wilde zeggen: '*Toe maar. Het staat ervoor. Er is genoeg, hoor! Doe je niet te kort, mijn jongen!*', en dat terwijl ik zijn jongen helemaal niet ben, de viespeuk, alleen die van zijn op één na jongste dochter M-je. (Zij is wetenschappelijk ambtenaresse aan de Universiteit van A., waar ik het lectoraat ambieer.) Maar aan de andere kant heb ik eens, thuis aan tafel, terwijl wij met de karnemelksepap moesten wachten tot mijn vader zijn dubbele portie boerenkoolstamppot op had, wat kregel door het lange wachten in een uitbarsting van revolutionair vuur gezegd: '*Lichaam*'... Tante Lies maakte een kruis, en keek

smachtend & devoot naar het plafond, waar allemaal met een inmaakring kapotgeschoten vliegen tegenaan zaten, mijn moeder gaf me een draai om mijn oren, gedeeltelijk, denk ik, om mijn vader voor te zijn en nu erger te besparen: die verslikte zich, proestte in zijn woede een stoot stamppot terug op zijn bord, en begon mij als een tornado uit te kafferen. Mijn broer Jan, die voor priester ging leren, negeerde me drie dagen lang, en mijn zusje Roosje kwam me 's avonds welterusten kussen, en fluisterde met hete, overtuigende adem, dat ik de fijnste was van allemaal, – maar, welbeschouwd, mijn vader hoefde zich geen geouwehoer over kachelhouthakken te laten welgevallen, he, van niemand, nondedju, van niemand, en mijn oom was politie.

Mijn vader liet zich van geen iets zeggen, met uitzondering van, zoals wij gezien hebben, de buurman, en voor deze stelling moge het volgende als illustratie strekken.

De vrouwen in onze straat moesten geregeld hun ruiten aan de voorkant een extra beurt geven, als die weer eens te lijden hadden gehad van de stofwolken die met het maandelijks verschillende malen terugkerende schouwspel van mijn vader, die met gevelde riek of fietspomp iemand over het wegdek, van boven naar beneden van beneden naar boven of zelfs zigzag achterna zat omdat die zijn eergevoel geweld had aangedaan, onverbrekelijk verbonden waren. Zo weet ik nog, hoe een nichtje van mij, dat bij ons op

vakantie was om aan te sterken, al mankeerde haar zo te voelen niks dan haar horribele kolengruisaccent, buiten voorkennis van mijn ouders in de voorste stal een tweeling ter wereld bracht, die ze Cosmas en Damianus noemde, om welke namen de beide jongens tot op de dag van vandaag smakelijk uitgelachen worden, een tweeling, geconcipieerd met medewerking van tot op heden gelukkig onbekend welke mijner jeugdige dorpsgenoten, – ik voor mij heb in deze nooit 100% vertrouwen voor mijn broer Jan kunnen opbrengen. Mijn vader ontstak op het bekend worden van dit blijde gebeuren in verschrikkelijke toorn, en zette mijn grootmoeder van moederskant, een kleine, dappere weduwe, die bij de bevalling geassisteerd had en warm water aangedragen, na, met een platte schop in de greep zijner beide handen, terwijl hij luidkeels kennis gaf van het voornemen om haar, wanneer hij haar te grazen kreeg, het laplazarus te slaan. Men merkt op, dat hij de ongelukkige *primipara* geheel buitensloot van de fiolen zijns toorns: hij bezat een diepe eerbied voor het leven. Deze jacht op de schoonmoeder, ik bespeur een rommelend aanzwellend gelach dat alle bollenvelden zal beschaduwen, heeft ruim drie kwartier geduurd, het blok rond, en telkens wanneer mijn grootmoeder boven aan de straat de hoek om kwam gespurt moesten wij, op bevel van mijn moeder, het gedrongen mensje met de tuinslang nat spuiten en haar in volle galop stukjes druivesuiker in de mond wrik-

ken, terwijl mijn vader ernstig in zijn snelheid belemmerd werd door handenvol stof en gedroogde Limburgse klei of löss, die wij vlak voor hij passeerde in de dampkring moesten brengen. Wij leren hieruit, dat vrouwen altijd eerder hun familie dan hun man en hun gezin trouw blijven, en verder, dat vrouwen altijd onderling solidair zijn tegen alle mannen. Mijn vader heeft ons dit verraad nooit vergeven, vooral mij niet, zijn lievelingszoon, niet, mijn vadertje, hij was rechtvaardigheid, niet, en mijn bewondering voor mijn grootmoeder is hij nooit kwijtgeraakt.

Dat bleek op zijn sterkst toen de oude dame het tijdelijke met het eeuwige lag te verwisselen. Het was op een middag in het voorjaar, laat in het voorjaar, want het stoepje voor haar huis, naast ons, lag helemaal als met een ijl karpet vol met van de kerseboom omlaag gesukkelde bloesems, en de witte rozen, om en aan de latten van de pergola, die mijn vader boven het gangetje, en het prieel, boven haar stoep getimmerd had, waren nog maar nauwelijks in knop. Namiddag, want de vogels, die stil & zedig van de tak op de tak sprongen, staken tegen de lichtanemoonkleurige hemel af alsof ze heilig waren: een beetje licht rond hun silhouet, en weinig nuancering erbinnen. Mijn moeder zat al heel de middag, vanaf het eten, aan het grote, houten tweepersoons ledikant, waar oma de laatste jaren alleen de nachten in had doorgebracht, steeds maar, zoals zij ons onder het breekboontjes schoonmaken vaak verbaasd had

toevertrouwd, dromend van een vis, zilverwit als haar eigen haar, die ze met de handen kon aanraken, die niet voor haar wegzwom; zij bad steeds opnieuw de rozenkrans, terwijl mijn vader gewoon verder ging met in de tuin de werkzaamheden van de lente te verrichten. Deze zijn, dit voor ignorante stedelingen, erwtenrijs planten, dor loof en onkruid uittrekken en er de brand in jagen, zaaien en spitten, alles in de geëigende volgorde. In de middag werd het stil, de buurt wist alles, en de figuur van mijn vader, die achter in de tuin, waar die sterk omhoog liep, steeds minder gemakkelijk van de aarde te onderscheiden was, bleef betrokken in haar eigen, beheerste bewegingen. '*Die is nog niet weg. Laat mij maar eerst rustig mijn werk afmaken*,' zei hij iedere keer als een van ons hem, op instigatie van zijn vrouw, ging waarschuwen dat het weer zoveel erger was met zijn schoonmoeder. En toen het avond was, of tenminste, toen je echt van schemering kon spreken, het varken op een door de afstand dusdanig getemperde sterkte, dat je kon denken, dat je je zijn gekrijs alleen maar herinnerde, de aandacht begon te vestigen op het feit, dat zijn varkensketel uitbleef, en de kat onhoorbaar over de golfplaten daken van de schuurtjes naderbij kwam, kwam hij zonder zich te haasten, kalm & bedaard de tuin uit.

Hij stampte zijn klompen schoon op een stuk kokosmat, dat daartoe aan het begin van het tuinpaadje was neergelegd, stak nog wat klei met de schoffel tus-

sen hak en zool uit, en bracht zijn gereedschap naar de achterste stal. Toen haalde hij uit de voorste, waar de wasmachine stond en waar we 's zaterdags in bad gedaan werden als het daarvoor niet te koud was, op zijn gemak zijn trombone van de harmonie, en kwam op zachte zolen de trap op naar boven, waar mijn moeder nog steeds kralen door haar vingers deed glijden en grootmoeder zacht, bijna geluidloos, alsof ze aan een oor sprak dat niemand zag, lag te vloeken dat het een aard had. Mijn vader ging op een keukenstoel zitten, de leuning tussen zijn benen in de zwarte, ribfluwelen broek, en speelde met forse toon een gedragen stuk, een gespierde, warme melodie, terwijl hij daarbij strak zijn schoonmoeder aankeek, die haar ogen had opengedaan, opgehouden was met vloeken, en met iets gezelligs in haar blik bleef terugkijken. Toen het uit was, hield hij op, en was zij dood, na hem te hebben toegeknikt.

3

'Wij moeten hebben: pijl-en-bogen om op mekaar te schieten, speren om naar mekaar te smijten, knotsen om elkaar mee op de kop te slaan, messen en dolken om mekaar te steken, en sabels om op elkaar los te hakken.'

Nu hoor ik, terwijl ik, als u het goed vindt, in gedachten nog even verwijl bij het plechtige, sacrale Kirgiezengezicht van mijn oudste broer Willem, die dit eminente overzichtje van de nodige rekwisieten voor de *struggle for life*, wat zei u, ja zeker, *survival of the fittest*, opzei alsof het *'Dominus vobiscum!'*, op het legaal & efficiënt uitspreken van welke rituele zinsnede mijn broer Jan zich later zou voorbereiden, aan de orde was, al stemmen opgaan uit mijn lezerskorps, van individuen, die vinden dat vrede eigenlijk op de keper beschouwd mooier is dan oorlog: *'Allerminst irenische zinnetjes, Hawinkels!'*, zingen zij, en door de bank genomen ben ik het in grote lijnen en vooropgesteld dat puntje nu ook eindelijk eens echt bij paaltje komt, wel eens met hen, zonder dat ze mij daartoe de vingernagels hoeven uit te trekken, de eikel met een figuurzaagje hoeven te scheiden van de

schacht of mij een kopspeld in de tepel te drijven; zeker, zeker, en ook dat gezicht van mijn diep & warmvereerde broer, stil als het was, gespannen, en met schaduw eroverheen gevlijd, die weinig geschikt was om het branden van zijn buitennatuurlijk grote ogen te verdonkeremanen, opende weinig perspectieven op een eigenlijk positieve, humane geaardheid van het menselijk ras, met die lange lok diepbruin haar, die schuin omlaag lag over de bleke, strakke, aan boterhampapier herinnerende voorhoofdshuid, – iets wat niet dan met grote kans op verwarring en nadeel voor de ziel te verwarren is met 'voorhuid': die is namelijk niet bleek, maar rose als prunus, niet strak, maar vaak gerimpeld, en doet vrijwel nooit aan boterhampapier herinneren. Maar wat wil men? Ik ben zo vrij om beleefd doch dringend mijn niet vanuit een negatieve, jakkes nee, maar een positieve, ach, hoezee, instelling gedebiteerde vraag te herhalen: wat wil men nou eigenlijk precies, he? Zeg! Hee!! Wakker worden! Zit u daar soms weer stiekem een modieus tienerweekblaadje te lezen? Hier met die rommel, de kachel in ermee! De onzin, – ik kan de titel niet eens lezen! Zou men willen, ga ik verder, dat wij, zoals wij daar & toen op woensdagmiddagen stemmig verzameld stonden als pioniers om een graf om onze leider, die met zijn wijs en vruchtbaar beleid reeds jaren onze club bestierde, hij, die wist wat voor ons allemaal het beste was, of bleek, met in onze rechte ruggetjes de martiale autoriteiten en wapen-

leveranciers, de knotwilgen, de voorhoofdshuid zorgelijk gefronst om ons lot en onze bestemming, en met vóór ons een ademstokkende overvloed aan levensruimte: de vervaarlijke hardgroene uitgestrektheden van de volkstuintjes, waar vreemde schuurtjes en onbeheerste koloristische accenten, zoals tomaten en hanekammen, al onze corrigerende hartstochten uitvorderden, en de wei van Schlangen, waar tientallen kleine zoogdieren en bologige amfibieën dag in dag uit onder helse pijnen het leven lieten, doodgemarteld door dierenbeulen, vandalen die uitgerust met roestige bajonetten vooral de kikkers lastig vielen, en waar al deze en andere gruwelen zich zouden blijven voltrekken als ridderlijke strafexpedities er geen paal aan stelden en geen perk, dat wij ons toen & daar hadden neergezet alsof er elektrische treintjes tussen het gras door spoorden, om hurkend een vreedzaam spel te gaan beoefenen, zoals men daar al behulpzaam opsomt, het ene oor na het andere zindelijk & gedienstig leegzwikkend: knikkeren, mesjekappen, en... eh..., – alreeds staat men met de mond vol tanden te blinken, zich beschaamd realiserend dat reeds het tweede dezer vormen van innocent en ongeëngageerd tijdverdrijf de kiem van de oorlog in zich draagt als de dolk in de opbouwende kledij van een samenzweerder, zoals normale pootaardappelen als je ze een week niet in de gaten houdt al onverhoeds, als een freule haar waaier, een schitterend decadent gewei ontplooien, in zachte lila glanstinten

uitgevoerd en stom tastend naar een werkelijkheid, die door de tijd zindert als water door een aardlaag. Neen, het minachtend snuiven der esdoornstruiken, de metafysieke zompigheid van het terrein, zelfs de minutieuze dienstregeling, volgens welke de grote, zwarte mieren over de ene wilg met de bochel krioelden, zouden zulk verwijfd gedrag te schande gemaakt en ons tot de orde geroepen hebben, om over de ondermenselijke attaques en hinderlagen van concurrerende clubs, – alle contemporaine clubs concurreerden, en werden 'bendes' genoemd –, de kaken nog maar helemaal stijf & potdicht op elkaar te houden. Ze zouden ons hebben weten te vinden, het andersdenkende schorem van Hennie Mesdag, het ordinaire krapuul van de Dem, de Slak of de Butting, of anders zeker het onuitsprekelijke gajes van het Emmakinderhuis, welks bewoners uiterst doordringende en arrogante keelklanken uitstootten, als een schop die over stoeptegels of een duimnagel, die over het bord krast en schuurt; binnen enkele ogenblikken, vóór een der onzen het woordje 'pap' in de mond had kunnen nemen, zouden de smeerlappen onze hut verwoest hebben, stokken uit onze bomen hebben gesmeten en alleenlopende clubleden de bril hebben afgepakt, op de grond gegooid en de tanden uit de smoel geslagen. Neen, en nogmaals neen, het was of zij, of wij, en wie vrede wilde, moest oorlog voeren en roem vergaren. En nu wil ik verder geen tegenspraak meer horen, begrepen, anders schrijf ik

door tot u reeds bij het blote zien en inkijken van dit roerende werkstukje met bloederig schuim op het tandvlees en aanmerkelijk blauwer in het gezicht dan op de laatste verjaardag van uw huwelijk, onder het uitstoten van kreten als *'Een dikke pil!'* en *'Omhaal van woorden'* naar de latrines strompelt teneinde daar een genoegelijk halfuurtje te gaan verbeuzelen. Saamhorigheid, organisatie en discipline waren geboden, en eentje moest de baas zijn. Willems club bestond uit de mannelijke loten van onze stam, en dat waren me er wat, en verder uit een groot aantal toegevoegde leden, horigen, neven en jongens, die weer naast die neven woonden en zelf over te weinig familie beschikten om een tegenbende te formeren. Ik en mijn broertje Klaas vervulden min of meer de rol van schildknapen en achterhoede; de oorlog zelf betrachtten wij zelf meer privé, 's avonds in bed, met grimmige worstelingen om de ander terug te dringen tot over een denkbeeldige demarcatielijn, die precies midden door het bed liep, – een belligerent vermaak, waarbij genoemd Klaasje niet zelden hoogst schijnheilige & valse methoden betrachtte. Hierover zal ik echter het zwijgen bewaren: de jongen is op achtjarige leeftijd aan een gecombineerde aanval van kinkhoest, mazelen, waterpokken, groeistuipen en gewetenswroeging overleden. – Willem zijn bewapeningsredevoeringen waren van uitweidingen over de glorie en de verheven noodzaak van de te ondernemen campagne altijd gespeend, hij beperkte zich

tot het nuchter en exact aangeven van het werk, dat er aan de winkel was. (Wie hier durft te ginnegappen '*aan de hawinkel was*', die zal de dag vervloeken dat hij is verwekt; hem ware het beter wanneer hij met een molensteen om het dunste der hals werde geworpen in het diepste der zee.) Onze instructies namen wij in ontvangst alsof wij op de ambachtsschool zaten, waar Willem al zat: kalm, mannelijk en professioneel; het gebeurde bij ons in de tuin of anders even de straat uit, een paar drassige beemden door en der beekjes boorden, zingende beekjes, wis & drie, vier, over, aan de gracht van het kasteel, waar de verzamelplaats zich bevond vanwaar onze strafexpedities gewoonlijk uitgingen. In dit kasteel was, in een daartoe door de gemeente en een het dorp overschaduwende en met een punctueel laagje fijn, scherp roetstof bedekkende industriële onderneming beschikbaar gestelde torenkamer, een stuk dichter gehuisvest, dat als tegenprestatie de schoonheid van het naar de Maagd Maria en wilde prei geurende, bloeiende Limburgse landschap en de harmonische, organische geïntegreerdheid daarin van de desbetreffende industriële instelling bij geregelde tussenpozen in geoliede verzen placht te bezingen, – een bijzonderheid, welke mijn broer Jan nooit naliet op uiterst laatdunkende toon bij ons in de herinnering terug te roepen, aldus op geheimzinnige, indirecte wijze onze strijdlust aanmerkelijk verstevigend. '*Die is lek*,' zo sprak hij in zo'n geval, '*die zit de hele dag in zijn*

broek te zeiken.' Deze onthulling liet niet na grote indruk op mij te maken: tot op heden sla ik de werken van de kalende bard met zuinig opgetrokken reukorgaan open, en bekijk ik de talrijke, direct op de grachten uitkomende closets in de voor het publiek opengestelde gedeelten van het kasteel met een zekere weemoedige verwondering, de kiem van elke vorm van wijsbegeerte, zoals niemand zich zal wagen te ontveinzen; ook anderen hebben zich niet aan de kracht van deze mededeling weten te ontworstelen: de verkoopcijfers van 's mans bundels zijn in ons dorp altijd pikant laag gebleven. Het onmiddellijke effect was, dat wij stil van verkropte woede op de wilgen met hun waterhoofden aanvielen teneinde ons een arsenaal te vervaardigen waarmee wij verwording en moreel verval op deze aardkorst te lijf konden. Op bescheiden schaal, hoor: de zoetgevooisde zeikerd uit het kasteel te verdrijven, zoals bijvoorbeeld de Heiland zelf weleer de woekeraars in de tempel eens wat ongedesemd brood te vreten heeft gegeven, zover zouden wij het voorlopig niet schoppen, – maar het krapuul, dat zich in het kreupelhout van het Pendersbosje ophield en daar de tijd alsmede zijn rechten op de eeuwige zaligheid zoekbracht met elkaar de piemel te laten zien of met andere bezigheden, die door mijn grote, morele broer verachtelijk werden weggeveegd, – met behulp van de gebarentaal der Indianen: mondhoeken neer, neus op, neusgaten wijd, hoofd naar achteren, ogen lijdend toege-

nepen, of anders grijpende bewegingen met de holle hand voor de voorhoofdshuid, – van het tableau der dingen, die eer in het laatje brachten, dat gespuis konden wij wel eens de kop tussen twee oren zetten! Dat konden wij wel eens een lekker liedje vóórzingen, nondedju!

De algemene teneur van het gesis tussen de tanden waarmee wij onze arbeid gepaard deden gaan, het ontvellen namelijk van matgroene wilgestokken die, eenmaal geschild, gaaf, melkgeel, sappig, rond en lichtelijk bitter geurend hout ontblootten, dat wanneer het werd bijgesneden zo volmaakt kon worden, dat het op een nieuwe bezemsteel geleek, – die stokken werden dan tot sabels aangepunt en met blikken stroopdeksels van J. Canisius te Schinnen, prima rinsche appelstroop, voorzien van de in gevechten van man tegen man en vooral man tegen smeerlap zo onontbeerlijke handbescherming –, was dan ook het poken in elkanders latente kennis van andermans verdorvenheid. Verhalen, dat de jongens van het Emmakinderhuis geregeld met groepjes van de top tot de teen uitgekleed door het Pendersbosje en de moerassen van de Dem renden, aanstellerig Indianengejodel uitstotend, en laag-bij-de-grondse gymnastiek bedrijvend met meiden, die nog te vies waren om aan te pakken, in het bedrijven van deze en dergelijke allotria niet geremd door het éne, ware geloof, zoals dat in de Moederkerk van mond tot mond ging, vuile meiden, heel wat anders dan bijvoorbeeld Ber-

tie de Wit of Wiesje Roestveld, die ter verpozing van de jongeren onder ons, clubleden, bij wie het hechte, morele besef van supermensen als Willem en jongens, die zo goed konden leren als Jan eigenlijk al flink aan het tanen was, *O tempora, O mores*, wel eens genegen waren de broek met forse gebaren uit te trekken, welk schouwspel ons, verborgen in de veilige beschutting van holle, metershoge braambossen met klam ontzag vervulde. Verhalen, dat de jongens van de Metten, onvoorstelbare bullebakken, vorige week Hupie Wouters gevangen hadden en vastgebonden aan de klimeik in de wei van Koenen, alvorens rond zijn voeten een vuurtje aan te leggen en hem te geselen met treurwilgtwijgen. Nu werden deze Metter messetrekkers inderdaad op school geregeld bij meester Muys geroepen, omdat ze nieuwe, ongehoorde schanddaden aan hun reputatie hadden toegevoegd, bijvoorbeeld een keer, toen Toon Donkers, iets waar heel de school bedrukt & clandestien van gonsde, geneukt had, – wat iedereen geloofde, want deze knapen, beren van kerels, kenden niet alleen alle woorden, die op de heilige daad betrekking hebben, en zij beperkten zich evenmin tot het inspireren en organiseren van velerlei origineel vermaak op het stuk van de nogal roerig, zoiets als Afrika, ontwakende sensualiteit, welke hedonistische avonturen later in de biechstoel de penitent voor niet geringe eisen stelde wat de inventiviteit van zijn formuleerkunst betreft, al moet van de andere kant erkend

worden dat kapelaans en pastoren in deze materie maar een half woord nodig hebben. Nee, de beren van de Metten, vaak in het teken van 'om der wille van de smeer likt de kat de kandelaar' vleierig met 'ouwe neukbeer' toegesproken, die bezaten ook reeds haar op de pik, ja, nog iets veel geheimzinnigers, waar hun beste vriendjes onder de film bij Muys in de klas wel eens de vinger aan mochten bevochtigen, waarna de kerels, in het kader van de Leerplichtwet wachtend op het moment dat zij van school af konden om ondergronds te gaan werken, glimlachend hun superioriteit door het opgewonden gefluister van hun satellieten hoorden rondbazuinen: Toon, Buk, Henkie hadden inderdaad, het was waar, wat verder nog niemand onzer had, – neukvet. Hun wreedheid nu was te wijten, zo wist mijn op Willem na oudste broer Jan, die voor priester ging leren, te vertellen, aan de cowboyfilms en de boekjes van Dick Bos. En hoewel wij dat niet direct geloofden, – wij wisten dat ook de Indianen wreed geweest waren, en zagen die soms cowboyfilms? En ik, die eenmaal, toen ik van een vriendelijke, wat waterig lachende en hortend sprekende man op straat een stuk chocola gekregen had, nadat ik dat thuis verteld had, zonder verwijl door tante Lies aan een oor naar de dokter gesleurd was om mij door deze vakman te laten onderzoeken op vergiftigingsverschijnselen, want, zo snauwde mijn tante mij toe, knurften als van wie ik de geïncrimineerde versnapering ontvangen had,

knurften waren er alleen maar op uit om jongetjes te mishandelen en te doden, nog laatst was er een lijkje, opgehangen aan de goal op het terrein van R.K.V.V.H.V. en met opengesneden buik, gevonden, een knurft was het die dat gedaan had, en wenend renden wij door de Wilhelminastraat naar de imposante dokterswoning, ik om mijn oor en hoe dat zeer deed, tante Lies om de gedepraveerdheid der knurften; zo wist ik dan, dat ook mensen, die Dick Bos niet meer lezen, vuile dingen kunnen uithalen –, toch hieuwen wij met hernieuwd vuur, 't is jammer, dat ik het woord 'kieuwen' hier nergens kwijt kan, (wij mochten 's zondags nooit naar de film, en boekjes van Dick Bos kregen wij enkel in handen als we er een middag spelen in het hol van een weerzinwekkende spruit uit de plaatselijke middenstand voor over hadden, grimmig in op de knotwilgen. Dit overigens niet steeds tot onverdeelde instemming van mijn vader, van wie één helft van de rij was die onze tuin van de wei van Schlangen scheidde, dan wel van de buurman, eigenaar van de andere helft: het wapenmaken werd maar al te dikwijls onderbroken door een schielijke vlucht in noordelijke of zuidelijke richting, al naar gelang het mijn vader was dan wel de buurman die dwars door de grazige weiden kwam aangegaloppeerd, een stuk land- of tuinbouwgereedschap boven het eminente hoofd zwaaiend en godslasteringen uitbrakende. Betrof het mijn vader, en zagen wij deze diep gerespecteerde persoonlijkheid tijdig naderen,

dan wilde het de gebroeders Hawinkels nogal eens invallen om de minder na verwante clubgenoten een zgn. loer te draaien. '*Daar heb je papa,*' zei dan een van hen met blijde stem, '*die komt zeker eens kijken hoever we al zijn. We gaan hem verrassen: we doen net of we er niet zijn.*' Met conspiratorische wijsvingers op de kersenmondjes verdween het zestal dan tussen de bomen, echter niet, zoals hun gelukkig wachtende, zich op een roerend familietafereeltje verkneukelende strijdmakkers meenden, tot slechts vlak er achter, maar wel om er als pijlen uit de pijl-en-boog lenig & doelbewust vandoor te suizen, het voorrecht getuige te zijn van het uitermate hilariserende toneel dat de vriendjes hun vader van de prins geen onraad bespeurend afwachtten, de stoere gedaante hun zelfgemaakte wapens gul & schaapachtig grijnzend in gestrekte armen a.h.w. ter keuring voor houdend, om vervolgens in plaats van een aai over de bol en een belangstellende vraag naar onze verblijfplaats tot hun oprechte verrassing hun koppen met die van Jut – Jut... bent u er? Juist, verder, verder, voort! – op één lijn gesteld te zien, gaarne prijsgevend – heerlijk wat een zin: lintwormzin, inktviszin, onmogelijke zin, lezers kruis, schrik der letterslikkers, wanorde der analfabeten, deegzin, bosje zeewier, vliegenvanger, bord macaroni, vertellerssliert, majesteit der musici, knoop van critici, groot boeket, stijf wambuis, lange knapperd, uren knel, grote goden, bittere boekweit, kluwen wol, hoogspannings-

kabel, wanhoop der calvinisten, mep op tafel, laat ons los – voor een ongeschonden bewaren van het eigen hachje. Mijn neef Gerard, over wiens poëtische en didactische talenten ik het boven al heb mogen hebben, heeft zich later kundig op mij weten te wreken. (Korte zin, goeie zin, zuinige zin, keurige zin, zin voor lezers, zinvolle zin, zin voor Klaasje, sta ons bij.) Neef Gerard is momenteel eigenaar van een bekende, florerende chartermaatschappij voor transportvliegtuigen, dus allen opgelet! Zij hadden bij hem thuis een tuin als een sprookje, een wijde, ommuurde lap grond waarvan elke vierkante centimeter, zelfs de verticale onder deze oppervlaktemaatjes, die langs de muur, benut was & begroeid, en waar het zo niet even avontuurlijk, dan toch minstens even spannend en in elk geval veiliger spelen was dan op hun hooizolder. Daar rustte het hooi in blokken op brede balken, zodat je er iets te gemakkelijk misstapte en in een kriebelende, florissante wolk van hooi nederdaalde ter paardestalle, waar het paard, cru opgeschrikt uit paardedromen, een dergelijke stoornis niet altijd even zachtkens begroette met zijn paardevoetjes, stippestappestippestap: een van mijn neven is als gevolg van een dergelijke misstap nog immer malende. Toen ik in die tuin op zekere dag als in een sprookje aan het spelen was, offreerde Gerard mij de vrije consumptie van de ter plaatse welig tierende oogstappeltjes, want, zo benadrukte hij meermalen, 'dat mocht best van Ome Louie'. Dat het níét

mocht van ome Louie bleek toen deze een moment later stuivend van woede en sluikharig de tuin kwam binnengesnoven, en mij, die in alle argeloosheid, waarover de jeugd maar beschikken kan, dominee, schikt u eens een eindje op, en staakt u toch uw bemoeienissen met de innemende ronding mijner knieschijf, stond te eten, in beide handen een appel, de vruchten regelmatig als een uurwerk om de beurt naar het gezonde melkgebit voerend, in gedachten verblijvend niet bij de lammeren die, zo blank als donker, dagelijks ter slachtbank gaan, maar bij de tekenfilm Pinocchio, in welke rolprent de vos op soortgelijke wijze twee appels verwerkte, (misschien is het naar analogie van dit doorglansd moment, dat ik mij in mijn latere leven, nu mijn hoofdhuid eenmaal kaal geworden is, en gelijk een naar zo'n levensblij franciscaantje gevormd zoutvaatje sneeuwbuien schilfers op mijn afgezakte schouders sproeit, de gewoonte eigen gemaakt heb om van dezelfde auteur twee boeken tegelijk te lezen, zeg maar één alinea of bladzij in *Der abentheurliche simplicissimus Teutsch*, en dan weer een van hetzelfde uit *Das wunderbarliche Vogelnest*; het is waar, dat de eigenzinnige structuur van het literaire kunstwerk op deze manier wat naar de achtergrond gedrongen wordt, maar wat geeft dat? Als het maar levensvreugde geeft, mompel ik tandeloos, als het maar levensvreugde oplevert, mijn kinderen!) een watjekou verkocht, die maakte dat ik sedertdien de brandweer altijd met een zeker

gevoel van herkenning heb horen en zien uitrukken en aftrekken. Betrof het de nadering van buurman, – '*waar ben ik?*', exclameert u alsof u op de Toneelschool zat, '*ik wil een brood op de plank en een kruik in de gang!*' –, overigens een ander dan hij, die wij reeds eerder mochten benadelen in zijn faam bij het nageslacht, dan vluchtten wij collegiaal allemaal te zamen in zuidelijke richting, bevallig als hertjes over sloten springend, vaak in het gras gehurkte meiden, doende met het plukken van bloemen, die zij wilden ontbladeren om tijdens de processie de andere dag voor het Allerheiligste op straat te kunnen sprenkelen, pardoes omver stormend, vliegensvlug & fluisterzacht aan hooibergen voorbijgaand met een verwaarlozing van de schoonheid hunner rondingen, die althans ondergetekende naderhand slechts bij uitzondering heeft kunnen opbrengen ten opzichte van hun evenbeelden in het klein, gaat u maar even rechtzitten, ziezo, laat ik het kussen in uw rug even wat opschudden, nietwaar, joho, handen boven de dekens, *vrouwelijke borsten* namelijk. Is dát schrikken. – Deze buurman genoot, moet u weten, een zekere faam, omdat hij, toen hij zijn wettige echtgenote eenmaal eenmaal getrappeerd had op onkuise bedrijvigheden met een derde, de ongelukkige, zoals dat in een behoorlijke streekroman betaamt, consequent had uitgehongerd en gekoeioneerd, tot het mensje, dat overigens nooit helemaal 98% geweest was, zich in de stal boven de wasmachine had opgehangen;

een wanhoopsdaad overigens, die in ons dorp geen ál te grote uitzondering mocht heten: herhaaldelijk bungelden daar belastingbetalers aan de hanebalken, meer effect sorterend met de naargeestige uitpuilingen en kleurveranderingen, die hun daad met zich meebrengt, dan met de keihard & kernachtig bedoelde waarheden op de *billets noirs*, die ze in hun onmiddellijke nabijheid plachten achter te laten. (Naast de zelfmoord was ook de moord anders geen al te onbekend evenement in die buurten, opvliegend als de H'ers sinds zeer oude tijden nu eenmaal zijn, – het was in de dagen van mijn vaders jeugd gebruik, die voor de liefhebbers van heemkunde, om met de kermis op een willekeurige plaats vlakbij het kermisterrein een streep op straat te trekken, en dan daarachter post te vatten met een groep dorpsgenotengeestverwanten; de onnozelaar uit andere gemeenten, die deze streep overschreed, ging te ver, men placht hem met messen af te schillen – wilde het hun nog geregeld overkomen, dat de een een ander uit hoofde van wrok of jaloezie of meestal beide de riek in de buik joeg; en in de bossen en op de hei dwaalden, mocht men tante Lies geloven, bij voortduring moordzieke knurften rond, die de op botaniseren of op onversneden natuurschoon beluste wandelaar zonder scrupules een zakmes in het lijf plantten, – wat daarvan ook zij, de dood hing in de vrije natuur als een nevel: aan de rand van de Brunssumse hei ligt met kale schedel de Heksenberg, welks kaalheid be-

rust op het mensenbloed, dat eeuwenlang van de slachtpartijen op de top omlaag gegutst heeft zoals het smeltwater uit de gletsjers huppelt.) Het behoeft dus geen betoog, dat deze buurman louter door berucht en wel te verschijnen in het poortje van zijn groentetuin ons allen op gang wist te brengen als een schot hagel tussen een roedel eenden die roedel eenden. (Eenden zitten weliswaar niet in roedels, maar waarin wél, dat weet ik niet; wil ik ook niet weten. Weet u het soms wél, dan? Schrijf dan zelf wat, als u het weer beter weet.) Nu was het vervelend, dat wij op de vlucht wel eens uit de flank werden aangevallen, te weten door de bende van Schadeling, een ongeloofwaardige, lugubere vuilak van bij ons onder aan de straat, die samen met zijn minderwaardige manschappen ons bij voorkeur in zo'n situatie, als wij ons *niet konden verdedigen*, onder vuur placht te nemen met proletarische katapults, ook al vervaardigd uit wilgvorken, (de wilg was voor ons wat de buffel is geweest voor de Noordamerikaanse roodhuid) en gewone pijl-en-bogen. – De laffe prairiehond! Hem ware het beter geweest als hij nooit geboren ware, en het is met diepe bevrediging, zij het niet zonder enige aarzeling, als ik hier aan het aforisme refereer, waarmee een onzer clubleden, Henkie Kolischka geheten, Schadelings beklagenswaardige existentie bij tijd en gepaste gelegenheid placht te gedenken: '*Had zijn vader hem maar in de heg gedaan, dan was er nog een goeie wandelstok van gekomen*',

een uitspraak, over welks portee hij noch wij, zijn enthousiaste gehoor, meer dan een vaag vermoeden had of hadden, wat hem echter de pret niet drukken noch de buik mocht rimpelen: zelf bleef Schadeling buiten schot achter een breed stuk pratsj en dril met een beekje, – waar is mijn gitaar? – in het midden en een overdreven hechte borstwering van oude vuilnisdeksels en metalen reclameborden, waarop je een grote, gouden munt zag, vanwaaruit drie brokstukken omlaag het verleden in zoefden, maar waarheen reeds een spiksplinternieuw stuk, precies passend in de ontstane leemte, op weg was.

Verschrikkelijk is de wraak van Willem geweest, laaghartig, net iets voor hen, het rattenvolk, was de weerwraak der Schadelingen. De eerste voltrok zich toen wij noodgedwongen hadden moeten goedvinden dat de bende van Schadeling zich bij onze club aansloot, voor een totale vernietigingsoorlog tegen het Koningin Emma Kinderhuis, onze erfvijanden, van wie wij aannamen, dat ze aan kannibalisme al even vrolijk deden als aan wedstrijdrukken, uitvloeisels van een verdorvenheid, die zonder enige moeite uit hun tongval was af te leiden. De gecombineerde clubs – tijdens aan de fusie voorafgaande besprekingen was ook de bende van onze tijdelijke bondgenoten, geheel in strijd met rede en recht, als 'club' aangeduid, wat onze geliefde leider vaak een gezicht deed trekken alsof hij een eetlepel kikkerdril op de tong en in de paralinguale ruimtes proefde en wist,

want in de paralinguale ruimtes proef je niks, dat weet iedereen die op een fatsoenlijk gymnasium geweest is – hadden zich opgesloten, verschanst durf ik op deze plaats wel te stellen, in een leegstaand, bouwvallig hotel, in welks keuken Bertie de Wit de paraatheid van het garnizoen dikwijls jammerlijk in gevaar bracht door het vertonen van haar maanwitte geslachtszone, – of liever, alleen het beschermende vleesheuveltje met aan de onderkant een onzes inziens nogal byzantijns gleufje; van de oud-roze bezienswaardigheden daarachter had zij waarschijnlijk even weinig benul als wij een vermoeden. Daar werden wij hele woensdagmiddagen, o woensdag, o koninginnedag onder de weekdagen, belegerd door het Emmakinderhuis, dat ons aldus afsneed van onze belangrijkste fouragering, de pereboom in de wei van Koenen; tot op een goeie dag hun grootste vechter, de uiterst sterke Leo Langeslag, ons zwaaiend met een witte vlag kwam uitdagen om iemand af te vaardigen voor een beslissend tweegevecht. Willem, hij-die-bij-zonsopgang-reeds-twee-poema's-in-hun-eigen-fraaigevlekte-staart-wurgt, duwde toen zonder veel behei Schadeling, een hampeleman, die alleen op veilige afstand en achter een solide borstwering iets waard was, een knip voor de neus bijvoorbeeld, of anders het doodschoppen, van het schuurtje af, waar hij goed beschut gezeten had en de vijand continu bestookt, over het prikkeldraad dat wij verdedigden, waarna het subject zich moest laten welge-

vallen, dat de 'Bullie' bijgenaamde, bruut uit het andere kamp hem kort & kranig op de rug smakte, op zijn spierballen knielde, en vervolgens, met de armen wiekend als een rabiate windmolen de, laffe pogingen tot verzet plegende, broekeman een lange roffel beuken en slagen in het bakkes toediende, dit alles onder machteloos toezien van Schadelings onderdanen en appreciërend gejubel van zowel die van het Emmakinderhuis als de leden van onze club, meer een geheim genootschap, eigenlijk, als je het goed bekijkt. Zo hoort het! Na dit ontzettende pak op Schadelings zielige sodemieter was welke vorm van verstandhouding tussen zijn bende en de club van mijn oudste broer, hij-die-met-list-zijn-vijanden-weet-te-verzwakken, dan ook voorgoed verleden tijd, er was vijandschap tussen het zaad van deze en dat van gene, – wat het ons beslist niet makkelijk maakte, want ook de vijandelijkheden met het Emmakinderhuis hadden vanzelfsprekend geen einde gevonden met de nederlaag van de karikaturale representant. Zijn weerwraak was, zoals te voorzien was, van een min en glibberig karakter: tegen het eind van mijn jaren in dat grote, door jaknikkers en flessentrekkers bewoonde dorp in het uiterste Zuiden van ons land werd er in de wei van Schlangen een net van buizen gelegd en overdekt met duizenden kiepauto's grond: eerste aanzet voor een brooddronken uitbreiding van het wegennet. Deze brede banen klei werden bron voor ongekend vermaak, de constructie van water-

vallen namelijk, waardoor de helft van de met mierenvlijt door grote trucks bijeengebrachte grond naar beneden gespoeld werd, – groepjes sjouwden in eensgezinde ketens grote abrikozenblikken vol water uit de beek naar boven, en laafden dan het innerlijk aan de grilligheid waarmee het zich omlaag worstelend water, op weg naar de thuishaven van beken en sloten, een baan sleep in de piepjonge taluds, en een rij keurige delta's vormde onder aan de rudimentaire wegen. De ronde betonnen buizen zelf bleven, tot er werk van gemaakt werd, een doolhof, waarin het, gebukt en met de benen boven het smalle stroompje op de bodem schrap & wijd uiteen tegen de concave zijwanden, prima dwalen was. Maar als men dan, na een honderden meters lange tocht door deze wervelkolom van toekomstige nieuwbouwwijken, eindelijk het daglicht had bereikt, dat al die tijd in de verte had staan lonken, en de vrije natuur in wilde stappen om na gedane ontdekkingsreis de rug te strekken en opnieuw te wennen aan de schetterende volheid van het getalenteerde licht, dan stond, triomfalistisch lachend, de bende van de gluiperd Schadeling boven op de uitgang, en sloeg met de precisie die alleen bij achterlijke personen van rond de twaalf wordt aangetroffen alle aan het daglicht komenden met plank of paal voor de bek op.

4

Was mijn vader een man van paarden, ik persoonlijk ben eigenlijk meer een man van varkens. Alvorens echter over te gaan tot een grove schildering met vlotte pen van mijn verhouding tot deze met affectie uwerzijds nu niet bepaald overstelpte diersoort, meen ik er goed aan te doen eerst iets te zeggen over mijn standpunt ten opzichte van de twee meest courante huisdieren, (er bestaan zuurpruimen, die met een zuur pruimenmondje beweren dat 'de twee meest courante' fout is, – want, zo roepen zij met overslaande stem uit, kan er niet slechts één het meest courant zijn? O dan!) de twee het meest courante huisdieren: kat en muis, sorry, ik bedoel natuurlijk, he, he, kat en hond. Om maar met de tweede te beginnen: was ik al nooit in staat geweest om voor deze stoeizuchtige plebejers, deze Engelsen van de dierenwereld, meer dan het absolute minimum aan achting op te brengen, minachtte ik ook reeds sinds mijn geboorte hun flemierige, om genegenheid bedelende en een soort ongerichte huwelijkstrouw etalerende inborst, sinds mijn derde verjaardag (29.IX.'45) voegde zich daar een diep besef van hun onbetrouw-

baarheid bij. Want wat geschiedde? Dit geschiedde. Mij werd op genoemde datum een klein, onooglijk keeshondje cadeau gedaan, dat op grond van zijn mislukte vormgeving natuurlijk verzekerd mocht wezen van de warme bijval en de innige vertedering van alle omstaanders, – en dat waren er wat, want als er gefeest moest worden, hebben wij thuis nooit op een couvert meer of minder gekeken. Daar in zulke situaties de feilbaarheid van mijn meningen en inzichten en de mogelijke betwistbaarheid van mijn smaak zich met ondubbelzinnige overtuigingskracht aan mij opdringt, besloot ik, argwanend om mij heenkijkend naar de familieleden, die ter gelegenheid van mijn verjaardag en de geboorte van mijn broertje Kees, een dag eerder, waren toegestroomd, mijn walging voor het misbaksel zo goed en zo kwaad als het ging te verdringen en althans enige opgetogenheid over het presentje te stimuleren. Zo gedacht, zo gedaan: ik stak mijn kinderhand uit naar het sjofele ruggegraatje van het ondier, teneinde dit met enkele aaien een weinig te animeren. Wat geschiedt, godverdomme? Het valse schepsel draait zich, vlugger dan het menselijk oog kan waarnemen, om, en *bijt de hand, die het voedt*. Nu vraag ik u. Is het, afgezien van het directe voordeel, dat dit voorval mij bood, – ik stond met een klap weer, zoals dat passend, billijk en heilzaam was & is, in het middelpunt van de belangstelling, en het nieuwe broertje Keesje, een zeldzame flater van de natuur, rood, mat, gekreukeld als een

prop toiletpapier (al moet ik zeggen, dat ik dit geen goeie vergelijking van mezelf vind, want toiletpapier bestond toen nog evenmin als filterkoffie: op de w.c., die de belaste pelgrim pas na een tocht vol ontberingen over de stoep en door het gangetje bereikte, hingen aan een gaatje keurig vierkant geknipte stukjes papier van dan eens het Limburgs Dagblad, meestal de Volkskrant en een enkele keer de Kasteelbode te wachten op gebruik: dit onder het motto: '*Hebben wij geen closetpapier, dan doen we het maar met gazetpapier*', bovendien gaf het de solitaire drukker iets te lezen, en hoefde hij niet altijd om de wachttijd tot er om de keutel een korstje was te korten zich te gaan vermeien met de in ledigheid, des duivels oorkussen, omlaagwijzende knakworst, popelend om een nieuwe doodzonde uit te scheiden; koffie zetten wij als volgt: een grote hoeveelheid vers in de tussen de knieën van mijn oma geknelde koffiemolens gemalen koffiebonen, die er precies uitzagen als de namaakkoffiebonen in gereserveerde fantasiekleuren, bovenop de ronde steeltjes van de lepeltjes, die je kreeg als je een massa uitgeknipte ruggetjes van koffiepakjes terug naar de fabriek stuurde, werd op de witte bodem van de Saksisch blauwe koffiepot gesmeten; daar kwam een lepeltje Buisman bij, om raadselachtig redenen ook wel peekoffie of cichorei genoemd, waarvan ook het laatste klonk alsof het met mij te maken had, wat mijn moeder noemde mij vaak als ik mij afzonderde of wanneer ik mijn onvrede ken-

baar maakte over het wrede wanbegrip, dat ik allerwege op mijn pad ontmoette, 'stuk chagrijn', en dat wordt ongeveer hetzelfde uitgesproken, wat nog niet wil zeggen, dat ik om deze dubbele reden mijn bestaansrechtvaardiging ooit gezocht zou hebben in de richting van het Buismans G.S.: smaak en geur te verlenen aan een goed bedoelde, maar zonder mij laffe en karakterloze omgeving; ten slotte een snufje zout en een abrupte waterval kokend borrelend water, – en dan had je een kopje koffie, dat Melitta voorlopig nog niet door de broekzak zal persen!) en verder kwijlend alsof er bij tussenpozen op geknepen werd, werd naar de achtergrond gedrongen, een lot dat het jonge mensenkind in dit boekje deelt met onder andere mijn walging voor het desbetreffende hondje en de autonome structuur van het letterkundige werk, – is het afgezien van dit directe voordeel, wat spekje voor mijn bekje en spulletje voor dit knulletje was, nu te begrijpen, smeek ik u op mijn blote knieën, dat ik geen hond kan zien zonder dat mijn sluit- en kringspieren het zwaar te verduren krijgen? Dat er maar een uiterst summiere pincher op het ene trottoir hoeft post te vatten, om mij het andere te doen prefereren? Dat confrontatie met een groter exemplaar, neem een Duitse herder, die beesten zijn zonder andere uitzonderingen dan die een streep door de rekening halen stuk voor stuk schizothym en malafide, mij hartkloppingen bezorgt, die kwartieren aanhouden? Dat ik de hond, die zo stom is mijn in-

gewortelde angst niet met zijn veelgeprezen instinct – hij wel! – aan te voelen, en mij met zijn gewone slavenmanieren nadert, serviel kwispelend met de staart, de beide oren onderdanig gestreken als twee Nederlandse dundoeken in latere oorlogen dan die van 1652–1657 met Engeland, en uit zijn ogen misplaatst trouwhartig opwaarts loerend, onverwacht & welgemikt onder de zak stamp, zodat het creatuur joekerend uit het gezicht vliedt, en mijn lachspieren op hun beurt wat te doen hebben? Ja toch, hoop ik zeker? Ja zeker, hoop ik toch? Ja toch zeker, hoop ik?

Over katten is mijn mening een stuk positiever. Het moge onmogelijk zijn om met deze weinig spraakzame dieren enig gewoon, normaal, spontaan, direct, ja, zeg maar Amsterdams, menselijk, warm contact tot stand te brengen, ze mogen het baasje of het vrouwtje, dat zich hunnentwege jaren lang menige versterving getroost heeft, hun te bikken heeft gegeven met niet zelden uitsparing van beten broods en scheuten melks uit eigen tandeloze, lauwwarme mondholte, zonder een moment van ook maar de lichtste aarzeling de rug, zo zacht dat fluweel er een vijl bij is, toekeren als de ongelukkige het in zijn, haar, of deszelfs hoofd haalt om te gaan verhuizen, ze mogen een wreedheid ten toon spreiden, die ook een gediplomeerd historicus de eerste tortuurspecialist aan het hof van Dzjenghis Khan's hartelap Timoer, bijgenaamd Lenk, hetgeen niet voor niets 'de

kreupele' betekent, *niet zou toevertrouwen*, ze mogen op het stuk van de maaltijden smakeloze allesvreters zijn, die de taaie naaktheid der kikvorsen net zo min versmaden als de fragiele tuigage der strontvliegen met nachtelijk achterlijf, zij mogen hun paringsperiodes begeleid doen gaan van het meest onfrisse gejodel, dat er ooit in de Zwitserse Alpen of in de Himalaya, als er weer eens een paar sjerpa's het ravijn in snerpten, heeft op- en neer, en heen- en weer(ge)klonken, zij mogen in deze spanne tijds een stank verbreiden, die beteren dan wij als lemmingen de oceaan zou doen inmarcheren, zij mogen jongen werpen, die reeds onmiddellijk na de worp de meest horribele lieftalligheden en charmes beginnen uit te wasemen, genoeg om achtentachtig jaargangen van alle damesweekbladen ter wereld, en dat zijn er wat, dat zijn er 43.291 – lang heb ik duplo gestaan of ik dit getal in cijfers dan wel in woorden zou noteren: cijfers is korter, economischer zou je kunnen zeggen, en dus het meest aan te bevelen, 'drieënveertigduizendtweehonderdeenennegentig' is sprekender, he, je wordt meer gedwongen je het getal voor te stellen –, te vullen, toch bezit dit slag viervoeters een zekere charme, daar kan geen mens onderuit.

Ik meen dat je het 'gratie' noemt, de verwaten, introverte manier waarop zij zich gestroomlijnd & onhoorbaar door ons waarnemingsveld bewegen, alles en iedereen, zelfs bij wijze van spreken de Paus van Rome, impressionerend en overtuigend van de nutte-

loosheid en irrelevantie van meningen, opvattingen, filosofie, theologie, mensenkennis, dierkunde, alfabet, Spoelstra, musicologie, dictatuur, sociale geneeskunde, breiwol, likkebaarden, geriatrie, cybernetica, endocrinologie, smeerkaas, thomisme, arbeidersbeweging, creativiteitsexplosie, neuswijsheid, Van Dale's Groot Woordenboek van de Nederlandse Taal, televisie, ethiek, esthetiek, rassenscheiding, mystiek, historiografie, grappenmakerij, socialisme, neutraliteit, seksualiteit, dierenartsenij, heemkunde, Alcatraz, beri-beri, comparatisme, corporatisme, syndicalisme, diabetes, zionisme, structuralisme, homogenie, coherentie, blaasziekten, blaaspijpen, gewoon pijpen, gewone pijpen, egocentrisme, ornitholaryngiatrie, keel-, neus- en oorartsenij, filologie, phylogenese, altruïsme, komijnekaas, theater, lyriek als zedelijk beginsel, spuitgasten, nationaliteitsbesef en dronkenschap, – en verder, dat handigheidje van hen, om wanneer ze door een vertoornd huisvader het venster uit gesmeten worden en twee verdiepingen omlaag suizen, altijd, en nog wel op een wijze die een vakkennis verraadt, waarmee een A. Geesink, op de juten mat gesmakt door Yoko Ono, eer zou inleggen als Luycks zijn zilveruitjes, hun val weten te breken op alle vier hun pootjes tegelijk, daar zie ik ook wel wat in. Dat mag ik eerlijk gezegd wel. En ook hun ingekankerd gevoel voor zindelijkheid, een kat likt zich, zelfs zijn eigen gat, en schijten doen de diertjes bij voorkeur ergens waar zij het resultaat kunnen

wegmoffelen, al zijn er natuurlijk weer geleerden die bij hoog en bij laag volhouden, dat zo'n beest zulks alleen doet om met de geur aan zijn zolen goede sier te kunnen maken bij zijn soortgenoten met een ander geslacht, nou, dat kan mijn goedkeuring wel wegdragen: een mens, die niet zindelijk is, daar heb ik geen respect voor. Zo iemand heeft alle gevoel voor menselijke waardigheid van zich af gezet: ik vind hem minder dan een dier. Hij is de slaaf van zijn driften.

Maar een varken, dat is iets anders. En nu heb ik het nog niet eens over het unieke, alleen door mij waargenomen vermogen dat zo'n beest bezit, te kunnen veranderen namelijk. Van kindsbeen af ben ik in staat geweest om deze prins der duisternis in de periodes dat hij in een van zijn vele, puissante incarnaties te onzent domicilie had gekozen, bijna dagelijks van zeer nabij te observeren: aan de ene kant was daar het boven het varkenskot getimmerde schap, waar stro werd opgetast, dat dan voor en na bij een of meer balen tegelijk, dat hing ervan af, van welke hoeve het stro betrokken was, het zwijn tot rustbed en latrine diende. In dat schap waren spleten en door die spleten kon ik, die reeds op uiterst jeugdige leeftijd instinctief beseft moet hebben waar mijn vaderland lag, niet in de innige afstraling van het zingende nachtegaaltje in het bronsgroen eikehout langs des beekjes boord, nee, maar wel te midden van de mystieke wasem, zoals die penetrant & kruidig op-

stijgt van de varkens, knorrend, boerend en uiterst vervaarlijke scheten latend, residerend in hun hok, dat, om hun mogelijkheden tot slankmakende lichaamsbeweging tot een winstgevend minimum beperkt te houden, krap is, vierkant en zoals andere graag bezongen kamertjes maar twee meter lang & breed, met vóór zich een gemetselde trog, gevuld met wee stinkende en diep gelukkig stemmende meelpap of een kolossale soep, waarin hele aardappelen in de schil en stronken afgekeurde andijvie broederlijk te zamen drijven met voortijdig overleden kuikens of door de kat versmade muizen, en naast en achter zich een gootje met daarin een limpide, fel geel stromend afvoeren van de vloeistoffen, die het varkensleven nu eenmaal meebrengt, het varken, anoniem en machtig, gadeslaan. (Stil maar, wacht maar, alles wordt nieuw!) Aan de andere kant was er buiten de achterste stal waarin het varkenskot was ingemetseld als een mystica in een kloostermuur een omheinde mesthoop, op welks brede hoekpalen gezeten ik op mooie dagen in de zon zat, en met het varken van een intimiteit genoot, die mij de kennis van importante geheimen opgebracht heeft, waarover ik zelf nu nog niet zou spreken, net zo min als ik toen gesproken zou hebben over onbegrepen geheimen zoals bijvoorbeeld de vreemd harde, separate haren met een wittig puntje, die men soms in de pot zag liggen, als men de w.c. betrad, haren die te zwart waren voor andere hoofden en te resoluut krulden voor dat van mij, –

een intimiteit, die ik anders enkel gekend heb met mijn broertje Klaas, die een jaar lang met mij in een bed geslapen heeft, tijdens welke periode wij de zachte, vervoerende kwartieren voor het inslapen onder andere benutten om er beurtelings onder de dekens een te laten vliegen, waarna we getweeën als echte kenners onderdoken om elkanders olfactorische talenten op hun merites te beoordelen.

Welnu, als ik zo, uren en urenlang, mij zwijgend te goed deed aan het inspirerende bestaan van het lijvige dier, – pas als de successieve varkens vet en vadsig waren, keurde ik ze aandacht waard, en bezaten zij het overwicht, waarvan ik zo heb geprofiteerd voor mijn innerlijke vorming: het varken is in puberteit en adolescentie een spichtig, weinig vertrouwenwekkend wezen, bij voorkeur schril gillend alsof het de wereld wil veranderen, en van lijn en nerveus gedrag op een beschamende manier bijna menselijk; is het baby en kleuter, dan draaft het varken razendsnel als een hagelbui door de stallen, allerliefst, diep ontroerend, maar nu niet direct een schepsel om mee in zee of naar de hoeren te gaan – hetzij in de stal, de neus naast anderszins ook door stro en stof geprikkeld, het hoofd aan de voorkant over de rand van het plankier bungelend, hiermee preluderend op James Dean, die het liefst in deze houding nadacht over het ontwaken van een besef van eigenheid bij de hedendaagse jongeren, hetzij in de buitenlucht vrij de stralen opvangend die uitgaan van mest-

hoop en wroetend, knorrend dier, ikzelf omrankt door zonnebloemenen met de tenen het schilddak van een bed duizendschonen aanrakend, zo licht, zo vluchtig (ademtocht!) als het blonde haar van bepaalde meisjes wel hun eigen tepels zoent, in deze uren heb ik verscheidene malen mogen opmerken dat een varken steeds verandert. Is het alleen al de gedegen kwabbigheid van zijn massale pens, met een rij tepels als knoopjes op een priesterlijke toog geknoopt in een gênant bloot, maar rustgevend en met ruig, korzelig haar begroeid vel, die tot deze conclusie noodt, maakt ook 's varkens eigenaardigheid om continu half of gedeeltelijker zich onder modder & mest te werken, dat de eerbiedige waarnemer nauwelijks in staat is zich een welomlijnd beeld van het desbetreffende exemplaar te vormen, toch is er iets groters, iets majestueuzers met de variabiliteit der zwijnen aan de hand. Het ene moment kijken zij kwaadaardig en opvliegend uit hun ros omrande, stekende oogjes naar de ander; hun verdorvenheid omzweeft hen als muziek, en voor men het weet is de duivel, de prins der pratsj, tegenwoordig. Dan glimlacht er iets, en een vet, welgedaan Nijlpaard richt zich lui op uit de zandbanken, waarin hij zijn welbehagen heeft gesteld. Hij strekt zich ruggelings naar achter uit op een zijden, met wrede onderdrukking en chicanes verworven rustbed; onderdanig hupsen mussen naderbij, vibrerend van angst dat de humeurige kalief van Bagdad weer uit zijn slof of in zijn

wiek zal schieten. Wie weet, zo slaat de schrik ze om het hart, maakt hij hun wel tot wezen door zijn ambt van zich af te schudden als mest, en even later doodleuk als binnenschipper in hun midden voor anker te gaan. De grote, vette vrouw, die zich ongegeneerd uitkleedt, en proestend en koerend het diamantdeeg van haar billen, dijen en andere welvingen slijpt aan de smeuige attenties van de modder. – Het laat zich denken, dat het met zo'n voortdurend wisselend ('wispelturig', 'wisselvallig', beide te frivool) varken goed converseren is. Groot is het aantal bekentenissen dat ik aan de telkens andere varkens, in steeds nieuwe gedaanten, in de loop van de paar jaren, dat de mens ook zijnerzijds de nodige flexibiliteit en veranderlijkheid opbrengen kan, gedaan heb en verzwegen. Want tegen varkens in hun rijkdom praat men stil. En ik hoef er wel helemaal niet op te wijzen, dat ik nooit de smakeloosheid heb bezeten om voor een varken te zingen, zoals David voor Saul heeft zitten kwinkeleren, tot de geplaagde monarch het kreng terecht verraste met een prijzenswaardige onoverhoedse maar helaas niet al te best gemikte speerworp. Als Saul nog voor je zingt, dan hou je je mond feilloos toe.

Er werd trouwens als ik zo vrij mag zijn, überhaupt verrekte weinig gezongen in de chlorophyle jaren mijner kindsheid, sterker nog, ik stond beslist afwijzend tegenover een belangrijk gedeelte van onze nationale liederenschat. Niemand kon en kan mij

makkelijker tot razernij bewegen dan hij, die mij twinkelenden oogs en zuiveren gebits noodt tot het meezingen van eenvoudige, monter stemmende deuntjes als ik daar noem: '*Daar kwam ene boer uit Zwitserland*' en later '*Ain boer gong noa zien noaber tou*'. Hain, boer, hai! Pas in het latere leven, als de varkens verdwenen zijn, wanneer de weiden door beton overdekt worden, wanneer de strijd om het bestaan in het luchtledige wordt uitgevochten en niemand zijn vijanden meer van gezicht kent, wanneer op de plaats van de vele hutten in de braambossen, gestoffeerd met vers gras en gemeubileerd met geurige abrikozenblikken, waarop in omgekeerde staat plaats genomen wordt, maar die dan ook scherpe randen in de bodem steken welke dienst kunnen doen voor het openrijten van de vingers, die het bloed moeten schreien waarmee men geheime verdragen en geloften optekent, katholieke openbare leeszalen en bibliotheken alsmede gemeentelijke sportlokalen verrijzen, waar de bundels van de dichter in het kasteel en een onwrikbaar net van keurige spelregels op gediplomeerde wijze geconserveerd worden, wanneer de Lucassen Krummel met regressief en geïnstitutionationaliseerd gemijmer op al die glorieuze dingen een openbare aanslag doen, eerst dan begint de mens te zingen.

Wie schetst dus helemáál mijn verbazing, toen ik, op een azuren zomermiddag op de hoek van de mestvaalt gezeten, plotsklaps een hele stoet neefjes en

nichten, broers en zusjes met gelijkgezinde pas en de handen op elkaars prille schouders over het gruispaadje naast de stal als een scheut kiespijn zag en hoorde opdoemen. Zij *zongen*, ondergetekende wreed opschrikkend uit het contemplatieve contact met het zwijn, dat er overigens in zijn grootrussische welgedaanheid siberisch onder bleef. En hadden ze nu nog maar een betrekkelijk excusabel lied gezongen, ik denk aan '*Ga mee naar buiten, aaaaallemaal, dan zoeken wij de wielewielewaal*', dan was mijn woede nog niet zo hoog opgelaaid. Maar wat zongen zij? Zij zongen '*Hoort de muzikanten*', het meest abjecte zangstuk dat er ooit aan het verziekte brein van een kortebroekendrager is ontsproten. Zij zongen het met het bijbehorende blatende stemgeluid, dat de weergave op de grammofoonplaat bijna evenaarde; maar dat, noch de absoluut verwerpelijke, dolgedraaide opgewektheid, cfr. een rund, dat nietsvermoedend het slachthuis binnenkuiert, van het lied was wat mijn bloed aan het zieden en mijn wraakgierigheid aan het bruisen bracht zoals het nu zou beginnen te zieden en te bruisen wanneer ik Leonhard Huizinga voorbij zou zien schaatsen, arm in arm met H. A. Lunshof en Adriaan Viruly, de bekende expiloot & denker. Dat was wél het geïnverteerde karakter van het lied: *het gaat over muziek*, het allergoedkoopste onderwerp voor een liedjeszanger die aan het eind van zijn Latijn gearriveerd is, het misselijkste excuus voor iemand die niks meer te zingen

weet, en dat bracht mij bijna ogenblikkelijk tot het uiterste. In één vloeiende beweging, zoals toreadors die maken, ('toreadors', zei ik... nee? Kom, kom, kijkt u even naar uw kamerdeur; wát zit daar opgeprikt, als ik vragen mag? Mag ik vragen? Ja... toe maar: een affiche van, – juist – El Cordobes. *Wir sind im Bilde.*) als deze mensen de rode lap naar achter bewegen om de stier langs te laten denderen als een Interlandexpress, maakte ik het hek van de mestvaalt open, en sloeg het varken met een lat gevoelig op een zijner hammen, zodat het beest woedend overeind sprong en schuddebuikend de tuin in draafde, paniek zaaiend onder de lustige zangertjes, en even later naar hartelust gladiolen en andere bij de schoonheidsvrind geliefde gewassen verorberende. Toen, door het panische gekrijs van de gevluchte kleinen op onregelmatigheden attent gemaakt, mijn moeder even later de tuin in gebeend kwam en zonder vrees of blaam op de vraatzuchtige krulstaart afging, vast van zins de alleseter door middel van kletsende slagen op het achterend en/of rukken aan de flaporen terug naar de mesthoop te dirigeren, galoppeerde het brave beest zonder vrees of blaam naar de moedige vrouw toe, (eens even kijken: een braaf beest, een moedige vrouw, beide zonder vrees of blaam, – ja, het staat nu vast. We hebben hier te maken met onpartijdige geschiedschrijving, de auteur kiest geen partij. Hij wordt, naast waarheidsliefde, bezield door een groot respect voor beide combat-

tanten. Hij is *objectief.*) en wipte haar met een trotse beweging van zijn nek op zijn schouders, zodat wij allen even later vol door schroom bedwongen lachlust mijn moeder in omgekeerde houding, net als de bekende D'66-er Dik Trom, schrijlings op het varken gezeten door de tuin zagen rijden. Een waardig schouwspel: haar van mijn vader overgenomen vertrouwdheid met rijdieren kwam haar nu zeer te stade. Zelfs in deze benarde positie verloor zij geen moment haar ijzeren zelfbeheersing en haar voorbeeldige zit. – Mij is een & ander later nog op een rood achterste te staan gekomen, maar dat droeg ik als in onverkleurde staat, met trots. De animalie zonder weerga van het '*Muziek trekt allen aan, doet ons blij door 't leven gaan*', van de woorden, die over het lied gaan, van de twee handen op één buik, was gewroken, de rode mist voor mijn ogen was rechtgedaan. Zo hoefde ook maar iemand, met premature jeugdleidersintonatie, te roepen: '*En jongens, nu gaan we allemaal gezellig samen een spelletje doen*,' om ervan verzekerd te kunnen zijn, dat ik, van afschuw om zo'n spel waarbij het niet om de knikkers ging, luidkeels schreeuwend als een, aan wie de bok verschenen is, de tijd in strompelde: weg van hier! Ik schaamde mij een mens te zijn.

Varkens behouden hun majesteit tot in hun sterven en tot na hun dood. Sterven deden zij zonder uitzondering bij ons achterom op een vierkant cementen vloertje, en ik sloeg het gade vanachter de

ruit van de kamer, mijn neus tegen het glas gedrukt en het lichaam vervuld van onherhaalbare gewaarwordingen. Zo'n dag was iets aparts: mijn oom kwam 's morgens in de keuken koffie drinken, een groot pak spullen, waaronder een voorschoot en tal van vreemde instrumenten, op de stoel naast de zijne. Hij was zenuwachtig, lachte te vaak, en vertrouwde mijn moeder meermalen handenwrijvend toe: '*We zullen dat varkentje wel weer eens wassen, Wilma!*', verzekeringen, die zij met een zoetzuur lachje incasseerde alsof het misplaatste pogingen tot hofmakerij betrof, zoals die waaraan een andere oom, Anton genaamd, zich niet zelden te buiten ging, wanneer die weer eens op de motor uit Swalmen gekomen was om van onze miemelen te vreten. En tegen een uur of elf stapten ome Koos en mijn vader, zich bewust van de ernst van het moment, wolkjes uitstotend en de handen warm knijpend, naar de stal, nadat de kinderen waren opgesloten en hun een handwerkje of zelfs een nieuw boekje van Eric de Noorman in handen gegeven was. Alleen ik was niet te paaien, en zo hóórde ik niet alleen hoe er opeens uit de stal een uiterst verontwaardigd, tiranniek gekrijs opsteeg, ik zág ook hoe het varken even later frenetiek concerterend de stal uit en het plaatsje op getrokken werd, aan één oor, anders is zo'n kolos niet te verwrikken. Dan slaagden de twee mannen erin het beest, dat brulde en schreeuwde omdat het wist wat er gebeuren ging, met uiterste krachtsinspanning en geheime

trucs op zijn zij te smakken, – en op dat moment klonk het varken, kletsend op een harde, schone ondergrond, voor de eerste maal als spek. Dan knielde mijn vader, als een misdienaar op het kussen, op de enorme flank van het dier, en mijn oom zette een soort springbeitel op het lederen voorhoofd, deed de veer ontspannen: een exacte, korte stoot, – het verzoek der martelaren: '*Maak het kort*' wordt bij varkens ingewilligd –, en van leven liep het varken gorgelend en borrelend leeg als een gootsteen. Meteen daarop stak mijn vader in de halsslagader, en het bloed spoot ter bereiding van bloedworst en balkenbrij in de emmer, met een straal, zo correct als de slang van een stethoscoop, zo precies & betrouwbaar alsof hij was geschilderd. Pas als het bloeden minder werd en ophield, nadat het nog even in gênante kronkelloopjes via zijn eigen flanken, blank als Bach, zijn weg gezocht had naar het gebarsten cement eronder, lag het varken stil. Tot dat moment schopte, rilde en snotterde het alsof er telkens opnieuw een scheut van herinneringen door zijn machtig lijf trok. Het werd, ondersteboven als de H. Petrus, vervolgens aan een ladder gekruisigd, en dan staarde het naar het cement, nietsziend, nietszeggend, alsof zijn innerlijk leven was blijven stilstaan bij de verboden, voor kinderen minder wenselijk geachte dromen die zijn heengaan los kon slaan. En terwijl het, naakt & vreeswekkend, met heel zijn door wellust getekende onderkant naar mij toe hing, zijn grote tepels, als

zweren, zonder terughouding tonend, nam mijn vader lachend de emmers kokend water aan, die mijn moeder aandroeg. Dat werd over het zwijgende lijk uitgegooid, wat een pikante geur van geschroeide borstels verspreidde, die mij heel zo'n verdere dag met innige trots vervulde. De buik werd, na grondig afgekrabd te zijn met een ijzer, zoals een Grieks atleet zich na de tweekamp ontdoet van oliën, vetten en lichaamszuren, opengesneden en als een heilig wonder puilden des varkens ingewanden naar buiten: vooral het hart valt op, dat zelfs dan nog shake-t, en vergeefse, lachwekkende, religieuze pompbewegingen maakt; de darmen ook, die in georganiseerd verband naar buiten dreinen, – dan draaide ome Koos zich steevast naar mij om, en kneep demonstratief zijn eigen neus dicht, waarop ik hem begrijpend toeknikte en soms zelfs een geruststellend knipoogje gaf. Het heeft mij dan ook altijd een juiste beschikking geleken, dat toen mijn oom eenmaal zelf gestorven was en in zijn voorkamer wit als een kunstlelie lag opgebaard, in zijn huis toevallig net het varken geslacht was. Dat stond, tot de eerste drukte rond het overlijden van zijn executeur geluwd was, als een forse wacht daar in de gang, de kop omlaag, bij de achterpoten, opengeslagen als een boekwerk, opgehangen aan een ladder tegen de deurpost om te getuigen van de verbondenheid in de dood tussen mijn oom en zijn soortgenoten. Het verschafte, star naar het niets kijkend, de betegelde gang in het sterfhuis,

welks geschrobde vloer nog af en toe door het dode dier met rode, onregelmatig gekartelde stuivers bedacht werd, een dubbele wijding. Pas met de stilte, die er van hem uitging toen hij eenmaal, bleek en gekleed in een zijden hemd, met gesloten ogen in zijn eigen kist lag, in geuren van vers hout, kaarsen en gedistingeerde bloemen, kon mijn oom goed de rechten in de dierenwereld laten gelden, waar hij bij zijn leven niet voor niets zo opgelegd zelfverzekerd mee voorgewend had te kunnen spelen. En het varken, de rangschikking van zijn ribben, de ligging van zijn vetlagen vertonend met het genereuze en theatrale van een hogepriester die zijn klederen heeft gescheurd en al doende verstard is, genoot pas toen het aanzien, waar zijn dood altijd al aanspraak op gemaakt had: als een orgel met twee machtige toetsenborden, in geronnen bloed gevat, hing het aan de ladder, en doordrong ieder die er langs kwam om mijn oom de laatste eer te bewijzen met aanvullende, en wellicht doordat het op de kop hing de andere a.h.w. tot een mystiek niets neutraliserende eerbied. Zo was het goed: het niets, dat doden kennen, hing wijd & pontificaal om dat dubbele sterven, – tot primitief onbegrip het dierenlijk op sterke schouders naar de kelder bracht, en daar een kadaver achterliet; aan de baar waar het stoffelijk overschot van ome Koos op rustte kon van dat moment af naar hartelust geweeklaagd worden.

En dat terwijl zoiets toch niets voor hem was,

want nooit heeft er een vrolijker en levenslustiger man bestaan dan deze ome Koos van mij. Accepteert u, lezer, we zouden u met al deze sterfgevallen haast vergeten zijn, dit ene voorbeeldje van me. Mijn oom had ooit, woonachtig als hij was in een boerderij volgens Limburgs model, de mesthoop in het midden, en vindingrijk als hij bleek, op de plaats van de mesthoop in plaats daarvan een tweeëneenhalve meter diep zwembad gemetseld; echter niet in, maar op de grond: men kon langs ingemetselde ijzeren treetjes tegen een muur van die hoogte opklimmen, en keek men daar dan overheen, dan was een dertig centimeter eronder het spiegelende, wiegelende watervlak te zien van een der verbluffendste basins, die het ooit tegen het zonlicht met zijn geschetter en cimbaalgedruis hebben opgenomen. Hoe, als ik even eerbiedig informeren mag, zei ik dat? – Die treetjes werden anders alléén gebruikt om druipend uit het zwembad naar omlaag te klauteren. Erin doken zij, die zo geprivilegieerd waren dat hun dat was toegestaan, uit een raam op de bovenverdieping: één moment balanceerden mijn vader, om beurten vrijwel al mijn ooms, op ome Anton na, die op zulke momenten zich herinnerde dat hij voor mijn moeder nog een schilderij moest ophangen, – daar kon je donder op zeggen, en mijn vader deed dit ook vaak –, of zelfs singuliere snuiters als meester H. J. J. Koppes, die wij hier op een iets te wijde zwembroek na naakt terugzien en die bij deze en dergelijke gelegenheden de weg naar

onze woonsteden feilloos wist te vinden, met hun tenen gekromd voor over het kozijn van het slaapkamerraam, en dan doken zij, omgeven door zonlicht, over het gangetje en de met cement bestreken, stemmige muur van het zwembad het water in. Mijn neefje Gerard en diens tweede zusje Margriet, niet te verwarren met het vorstenkind van die naam, de lieveling van de koopvaardij, en ik, wij stonden ademloos in het gangetje vol schaduw en keken met half toegeknepen ogen omhoog, waar tegen het verwijderde, moedermaagdelijk blauwe fond van de lucht en zijn onbegrijpelijke glorie, met grote tussenpozen, als vliegende vissen, als hemellichamen, verschietende sterren aan een hoe nabij & concreet ook toch onbereikbaar firmament, de oudere generatie aan het oog voorbijtrok. En als zij, bedekt met koperkleurig, krullend haar, waar de zon illuminerend in huishield, precies de bekende brand in de braamstruik, zich over de muur hesen, om dan druipend de schaduw in te zakken en op hun blote voeten, kletsend als robben, de gang in en de trap op te snellen naar een nieuwe duik, dan werd de betovering nog niet verbroken; maar ontwaarden wij, als op een vliegfeest onafgebroken naar boven turend, in de iets afstaande pijpen van een der zwempakken de vage omtrekken van de door zwarte brem omgeven balzak van een der zwemmers, dan vlogen Gerard en ik elkaar prompt & resoluut aan, en stompten de ander uitgelaten in de ribben en de maag, tot

een kosmische plons en niet zelden enig neerregenend opgespat nat het tweegevecht een tijdelijk halt toeriep. Zo: *'Pllonsss!!'* En wie van ons zich verstoutte om de treetjes op te klauteren in het begrijpelijke verlangen ook maar één keer een glimp op te vangen van die grote mensen, die daar gestoeid moeten hebben alsof het een bad in de Aegeïsche Zee betrof, die werd steevast op zijn vingers getrapt door een afdalend familielid, en dat eindigde dan meestal in een uitglijdpartij, een groot lijf dat zwaar op een omlaag geglipt kleintje terecht kwam, en een hersenschudding voor mij, – want ik was het altijd, om precies te zijn een keer, die zoiets is overkomen. Toch heb ik het mijn vader nooit euvel geduid, dat hij bij zo'n gelegenheid op mijn tere vingertjes is uitgegleden en mijn hoofd tussen zijn vallend lichaam en de bakstenen van het gangetje bijna plette: want wie uit de zon komt, ziet niet wat zich allemaal afspeelt in de schaduw. En daar komt dan nog bij, dat ik zo vaak hersenschudding had, dat deze ene met zijn potsierlijke oorzaak alleen maar wat fleur bracht in een lange, doodse reeks van telkens zes weken bedlegerigheid.

5

Ik sloeg in de kerk, in de kindermis, 's zondags om negen uur, niet zelden, door flauwtes overmand, tegen de bodem. Men moet namelijk weten, dat het absoluut uit den boze werd geacht om vóórdat het geheime lichaam van de Verlosser door je keelgat gleed ook maar je dát te nuttigen. Dat wil zeggen, een enkel druppeltje, dat bij het tandenpoetsen, want voor men de Heiland waardig kon ontvangen was het natuurlijk wel zaak om in de mondholte grondig orde op hygiënische zaken te stellen, onverwachts omlaagroetste, nou já, – een kniesoor die daarover praat maken zou; maar datzelfde druppeltje, willens en wetens omlaaggeslikt, dat maakte van de communie in plaats van een moment van zielesterking en onschatbaar heil een afgrondelijke wandaad, die met de gruwelijkste en langdurigste hellestraffen nog maar krap betaald gezet zou zijn. Een eeuwigheid van wroeging en haat, zelfhaat vooral, een klok die tikte al-tijd, al-tijd, en een vogeltje dat eens in de duizend jaar neerstreek op een berg van duizend kilometer lengte, duizend kilometer breedte en duizend van dezelfde eindjes dikte, om er één keer vluchtig zijn sna-

veltje aan te wetten, om dan, als de hele berg hierdoor was weggeslepen, niet te bemerken dat het al aan zijn triljoenste snaveltje bezig was, nee, te beseffen dat er nog niet één seconde van de eeuwigheid verstreken was. Ik heb over dit vogeltje en het ondanks alles dan toch, hoe langzaam ook, verstrijken van de eeuwigheid meermalen overhoop gelegen met de successieve kapelaans, die bij meester Muys in de klas godsdienstles kwamen geven, evenals over de H.Drieëenheid en Haar samenstellende Personen, die Ieder, ondanks dat Ze Gods Liefde dan wel Zelfkennis dan wel Joost mag weten Wat waren, toch helemaal onversneden God waren, – maar daar gaat het nou niet om. Het gaat over mij, en dat ik vaak tijdens godsdienstplechtigheden met nuchtere maag en al tegen de grond ging; en als ik aan de zijkant van een bank zat, als ik naast het middenschip gezeten, d.w.z. geknield was, dan sloeg ik als een hamerslag met mijn schedel tegen de kerkplaveisel, dat het galmde tot in de klokketoren, waar alle galmen immers thuishoort. Ik werd dan door meester Koppes en anderen als een soort goalgetter op de schouders het portaal in gedragen, waar mij de frisse lucht wachtte, en waar ik, als het erg luid geklonken had, een taxi van het AMF kon afwachten op twee stoelen en met altaarkussens in de rug. Soms dacht ik na, vergeleek ik de drie personen van de Drievuldigheid voor mijn plezier met verleden, heden en toekomst – die alle drie aspecten van de tijd zijn, maar toch onderscheiden

blijven, zelfs al zouden ze, zoals er vaak aanleiding bestaat om te vermoeden, alle drie altijd en eeuwig tegenwoordig zijn, en alleen maar... maar gelukkig had ik meestal nogal koppijn na zo'n smak; soms was het Allerzielen, en dan keek ik contemplatief gestemd toe hoe de kerkdeuren open en dicht bleven klappen, om, als aan de mannetjes met afwisselend gekleurd broekje van een weerapparaatje in de gang van middenstanders, gelovige personen doorgang te verschaffen, die portiunkelden om de toties-quoties-aflaat te verdienen: zo vaak als je in de kerk *met volle aandacht* zes onzevaders, zes weesgegroeten en zes ere-aan-de-vader bad, en daarna het kerkgebouw verliet, zo vaak werd er een van de miljoenen zielen in het Vagevuur uit het Vagevuur verlost, en klom, dankbaar als een waterlelie, op uit de zompige moerassen van zijn tijdelijke straf tot in de transparante schijn der glorievolle aanschouwing Gods. En ik zag dat het goed was. Ging de Mis uit voor de taxi kwam, en dromden na het '*Ite, Missa est*' eerst de toepers en de tegen-pilaren-hangers, dan de grote menigte en ten slotte de notabelen, de debiele exemplaren onder hun spruiten met zorg omringend, de kerk uit, en omringde men mij in mijn kussens zoals men elders wel de *sedia gestatoria* omstuwt, dan was ik ten zeerste in mijn nopjes: hen, die weer zo nodig moeten veronderstellen dat ik mij bij zulke gelegenheden opgelaten voelde, moet ik teleurstellen. Geschaamd heb ik mij uitsluitend bij geheel anderssoortige gelegen-

heden, waarvan ik er nu met bezwaard gemoed een paar wil opnoemen, omdat die het waren, die mij duidelijk hebben gemaakt dat ik mijn langste tijd in mijn jeugd achter de rug had, dat het tijd werd om een ander, om ouder te worden.

Neem als we met de misdienaars een reisje maakten. Dan werden er uit volle borst de juiste liederen gezongen, over de arend, geweldig en groot, en over het potje met vet, dat op de tafel wordt gezet. Als het reisje op de fiets gemaakt werd, men had dan te maken met een trektocht, dan werd het vrolijke gekwinkeleer terecht gedwarsboomd doordat ons telkens opnieuw en telkens weer een vrachtwagen passeerde, die wij dan weer bij elk van zijn op korte afstand van elkaar gelegen halteplaatsen voorbij reden: deze haalde namelijk bij slagerijen de botten van uitgebeende runderen en varkens, stomme beesten, op om ze met het oog op de lijmbereiding naar bijzonder ongure fabrieken te transporten. Ik weet niet of iemand weet, nee, niet dat zijn Verlosser leeft, dat weet u wel, dat weet ik best, nee, maar hoe dat stinkt, weet je. Ik weet het wel: rotte eieren of bloemkolen verhouden zich, moet u weten, tot deze middelen van vrachtvervoer als freesia's van hun kant tot deze bedorven eetwaren. Freesia's ruiken lekker, dat zal eenieder die de Entr'acte-muziek uit het onsterfelijke Rosamunde van Franz Schubert weet te appreciëren, beamen. Maar zaten we goed beschermd tegen kwalijke dampen, en ik haast mij op deze plaats

ook nog even de uitlaatgassen en andere gasvormige afvalprodukten te noemen, die onze progressieve kringen zoveel zo substantiële gesprekstof leveren, in de bus, dan werd de ademhaling nergens door belemmerd, en zo kwamen de eigenaardigste gevoelens van saamhorigheid los op de tonen van een ongekend gezang. Dat dit alles op de persoonlijkheid een verre van fraaie uitwerking had, moge ik met uw welnemen toelichten aan de hand van een voorval, waarover mij nog heden ten dage bij tijd en frisse gelegenheid het schaamrood de kaken kleurt alsof het socialisme op uitbreken stond. Op de achterbank gezeten pakte ik, vergenoegd glimmend om de algemene samenzang, waaraan ik echter, door ervaring wijsgeworden, zelf niet dan in de geest deelnam, mijn boterhammen uit, waar mijn moeder, omdat een reisje met de misdienaars ten slotte iets feestelijks is, twee hardgekookte eieren bij had gedaan, met een beetje zout in een stijf opgevouwen stukje boterhampapier. Dat verblijdde mijn hart, en in een opwelling, ook anderen deelgenoot te maken van mijn geluk, een altruïstische spontaneïteit waarin het leven wel enige nuanceringen heeft teweeggebracht, riep ik kapelaan Willems, die twee plaatsen van me af zat, en toen hij zijn gezicht naar me toekeerde *liet ik hem mijn eieren zien!* Alsof ik door de grond zakte! Toen ik mij realiseerde wat ik gedaan had... ik wou maar dat ik nooit bestaan had.

Of een andere keer: bij tijd en wijle voerden twee

van mijn broers en ik circus op in de achterste stal. Dagen tevoren reeds was de kat gevangen en opgesloten in een leegstaand konijnenhok. Op het hoogtepunt van de voorstelling, waarbij mijn moeder, mijn oma, tante Lies en mijn zuster Ellen het publiek vormden, – nadat Jan onder het uitvoeren van een hogeschoolnummer op een lange, met de uiteinden op de werkbank en de rand van het varkenskot steunende stang van het soort, waarop men kokosmatten hangt om uit te kloppen, onveranderlijk op zijn gezicht gevallen was, nadat Herman het publiek had verbaasd door vijf minuten lang op zijn handen te staan, wat hem in de spaarzaam verlichte ruimte mogelijk gemaakt werd doordat ik boven het varkenshok in het stro lag en hem met zwartgehandschoende hand bij zijn enkel rechtop hield als een zoëven aan de moederschoot ontrokken boreling, een vorm van collegialiteit overigens, die naderhand met een hardnekkigheid een betere zaak waardig door hem steeds ontkend is, – op het hoogtepunt van het programma trad ik naar voren, terwijl op de achtergrond Jan zich met overslaande stem ongans stond te schreeuwen: '*Sensation international, sehr spezieller Truc!*', en wel trad ik naar voren, zoals ik dus al zei, met de kat in een jutezak. En, dat is een belangrijk punt in het nadeel van het gedrukte woord, iedereen begrijpt al wat er komen gaat: ik verkocht de zak, als inhoudend één konijn, één, aan iemand uit het hoogvereerd publiek, en als mijn oma dan aanstalten

maakte om het beest maar meteen uit te pakken om het zijn jasje uit te doen en het, in gezelschap van een uitje en wat laurier, een nachtje in de azijn te slapen te zetten, dan brulden de artisten uit alle macht: '*Je moet nooit een kat in de zak kopen!*', waarop er *niemand lachte*, niemand, zelfs mijn zuster niet, die zo knap was, dat een lachje haar niet misstaan zou hebben. Nou, dan sta je ook goed voor kleine lul hoor, laat ik u dat als gewezen jongen verzekeren. En laat de kleinen tot mij komen.

En ten slotte, in augustus, dan lieten wij windvogels op, en geen gewone, Jezus Mina nondedju om de dooie dood niet, nee, manshoge gevaarten, twee meter hoog en wel even breed, en die bleven dan de hele tijd, soms complete dagen, dat zij stonden, zo'n ruk uitoefenen op het windvogeltouw, dat van het midden van een wilgestok schuin de lucht in wees, naar waar de windvogel stond, zijn geraamte, een kruis, verdoezeld achter een prachtig scherm van winddicht maar helaas niet waterbestendig papier, – man, als ik geprobeerd had om de desbetreffende wilgestok, waar straks het touw in een kluwen op zou komen te zitten, in mijn eentje vast te houden, dan zou ik onvoorwaardelijk de lucht in getrokken zijn, de vredige wolken tegemoet, futiel opeens als een van de uit oude lappen vervaardigde strikjes in de staart. Voor grote broers als die van mij bestonden deze en dergelijke problemen niet meer: die hielden de windvogel met één hand, die veroorloofden

zichzelf en elkaar zelfs goddeloze grappen als het overgooien van het stokje in de ene van de andere hand: mijn hart stond stil als het moment mij verplichtte zulke waaghalzerij aan te zien. Een windvogel, die helemaal op alleen, ver weg in de lucht, vaak niet langer méér dan een doorschijnend knoopje aan de immense, doorschijnende, door en door blauwe blouse van de hemel, staat en zijn rust uitzendt tot in de ingewanden van wie naar hem kijken en af & toe even mogen helpen om hem vast te houden, – zo'n windvogel leeft, gaat over een stille macht en een onuitgesproken opwinding, die eigenlijk misplaatst is en slachtoffers maakt.

Want als mijn vader erbij kwam, en briefjes aan het touw omhoog liet blazen naar de windvogel, dan stond er, als het papieren gevaarte uiteindelijk weer op de grond stond en door mijn broers staande gehouden werd alsof zij het op de visvangst buitgemaakt hadden, aan de andere kant van zulke briefjes antwoord op de vraag, die mijn vader aan de voorkant had toevertrouwd. Had hij geschreven: '*Hoe is het ermee, daarboven?*' dan was er daar boven een antwoord op komen te staan als '*Best. En met jou, daar beneden?*' En toen later uitkwam, hoe dergelijke wonderen tot stand kwamen, dat mijn vader die achterkantjes zelf beschreven had vóór hij de briefjes uit zijn vestzak haalde, toen schaamde ik mij diep, want ik zag in, wat het nadeel is van windvogels: ze maken dat je eerder in God gelooft, dan in je eigen vader.

Nawoord

Het fabuleren zit bij ons in de familie. Niet-ingewijden verdenken ons vaker van liegen, omdat ze geen waarde hechten aan het 'si non e vero...'. Ons is de formulering zeker zoveel waard als de inhoud van het verhaal, laat staan het waarheidsgehalte.

De vraag beantwoorden: wat is *Wahrheit* en wat *Dichtung* in de *Autobiografische flitsen en fratsen* is onmogelijk, en zeker voor een Hawinkels. Meer nog, het antwoord is ongewenst. Zo werkt literatuur niet en zo werkte Pé nog veel minder. Uit verschillende personen werd één personage gemaakt, eigenschappen en daden van de een werden vrijelijk toegekend aan de ander en of een gebeurtenis ooit had plaatsgevonden, was la moindre des choses: het had zo toch kunnen gebeuren, en dan zou het 'beter' geweest zijn. Daarom ook was het voor hem ondenkbaar dat iemand zich gekwetst zou kunnen voelen doordat hij er in Pé's boekje minder goed af kwam. HIJ WAS HET IMMERS NIET.

Opa Heijboer stierf in 1944 en ik ben van '38, maar ik hoor hem nog zeggen: 'Ja, en dan die boer

bij ons op Nieuw Vossemeer, die niet wist hoe hij z'n peeën op huis aan moest halen. Heb ik jullie dat nooit verteld?' De groteren wisten wat van hen verwacht werd, dus die riepen met z'n allen: 'Nee, opa, wat was daar dan mee?', waarop opa: 'Da's gek, ik zou gezworen hebben dat ik dat wel al eens verteld had, maar allez, gullie zult er niet om liegen, dus dan zal ik wel abuis zijn.' En, vanzelf overgaand op zijn moedertaal, het West-Brabants, begon hij voor de zoveelste keer: 'D'r was dus bij ons een boer, niet zo'n slimme boer trouwens, maar daar kon hij niks aan doen, want hij was nog maar pas begonnen. Toen tegen Sinte Dries de peeën binnengehaald moesten worden, dacht hij dat ze vanzelf naar huis zouden komen lopen.' Volgde het repeteerverhaal van de peëkes die niet wilden opstaan en naar huis gaan, het varken dat geen peëkes wilde eten, de hond die geen varken wilde bijten, de klippel (knuppel) die geen hond wou slaan enz. En wanneer we allemaal met rooie oortjes nog zaten na te genieten van de optocht tot slot: 'Dat liet die kater zich geen twee keer zeggen natuurlijk. En zo ging de kat achter de muis, de muis achter het touw, het touw achter de os, de os achter het water, het water achter het vuur, het vuur achter de klippel, de klippel achter de hond, de hond achter het varken, het varken achter de peëkes en zo kwam alles nog op tijd terecht, want de volgende nacht vroor het dat het kraakte,' dan informeerde opa, die, zoals ik later van mijn moeder hoorde, lezen

noch schrijven kon, of hij dan ook nooit had verteld hoe het komt dat de beer zo'n korte staart heeft, of hoe de vos de verwaande raaf beetnam, hoe de wolf te pas kwam, toen hij na het relaas van de vos ook de jongen van de meerkat ging bewonderen enz. enz. Namiddagen lang, gezeten in zijn rechte, hoge leunstoel naast de potkachel met ons in een halve cirkel aan zijn voeten. Zonder licht uiteraard. Pas naderhand heb ik begrepen dat deze vertelsels het daglicht niet konden verdragen.

Opa was door een beroerte gedeeltelijk verlamd en bracht dus zijn leven door in bed en in zijn stoel, waar hij meestal door Toon, mijn vader, ingeholpen werd. Was het mooi weer, dan zat hij graag in het rozenprieeltje op de stoep onder de kersenboom.

Meestal moest ome Kees (van het zwembad) dan meehelpen dragen, maar dat mijn vader iedere reus gemakkelijk aan zou kunnen, stond voor mij als een paal boven water vanaf de dag dat ik hem in zijn eentje opa met stoel en al de drie trappen op zag dragen van de stoep het huis in onder het angstig geroep van oma: 'Toon, zèdde nie wijs. Ge vertilt oe eige.' Nee, Toon zou zich nooit vertillen. Dat stond voor mij vast.

Voor Pé's vertekening zij vooral verwezen naar hoofdstuk 11.

We woonden in Hoensbroek in de Kriegerstraat, na de oorlog om associatieve redenen omgedoopt tot

Mgr. Lebouillestraat. (Hoe zot deze maatregel was, bleek toen ik in Hilversum kwam te wonen en mijn bakker meneer *Krieger* heette.) Daar had opa twee huisjes laten bouwen, tegen elkaar aan met, om grond te sparen, een gezamenlijk gangetje om achterom te komen. Wij moesten dus altijd langs zijn huis, want voorlangs ging je als kind nooit.

Aan zijn kant van onze huizen lag een tuin, ruwweg ter grootte van een half voetbalveld, die ieder jaar door mijn vader in zijn geheel werd omgespit, bezaaid en beplant. Beide laatste met zaaigoed dat hij betrok van A. D. Hobbel, Zaadteelt en Zaadhandel, ~~Oudtgensplaat~~ Zevenbergen. Kennelijk ooit verhuisd, bleef deze firma de aangepaste oude enveloppen voor haar correspondentie gebruiken. Ieder vroeg voorjaar viel het boek met de aanbiedingen in de bus en telkens opnieuw nam mijn vader het ook mee naar de mijn om van enkele collega's wat kleine bestellingen te krijgen. Iedereen had bij ons in de buurt een groentetuin en door een soort mini-agentschap verdiende mijn vader de prijs van het voor onze tuin benodigde zaad goeddeels terug. Ik heb altijd het gevoel gehad dat hij zich daarvoor enigszins geneerde. Het rondbrengen van de catalogus liet hij aan ons over.

Die grote tuin – achter het huis hadden we nog 'de kleine tuin' – was enerzijds de schrik van ons kinderen, (wieden, erwtenrijs planten, aardappels rapen), anderzijds het begin van ons paradijs. Je kon

aan de waspalen je vlieger verankeren, als je moest gaan eten, je kon op het weitje met het bokje stoeien en hij leverde kroesjelen (kruisbessen) en miemelen (aalbessen). Aan de achterkant was hij afgescheiden van de wei van Coumans (spreek uit Koemans) met knotwilgen, in ons verre verleden door opa geplant, en die mijn vader bonenstaken, boompjes om de waslijnen aan te spannen, erwtenrijs en stelen voor zijn tuingereedschap leverden, en voor ons ongekende mogelijkheden om te spelen in de holle stammen, er stiekum vuurtje in te stoken, om er zwaarden en speren te snijden uit de takken en om erachter vandaan te schelden op 'vuilakken' uit andere buurten die in ons gebied binnendrongen. Het grootste schorem vonden wij de kinderen van het Emmakinderhuis. Immers, die waren protestant (en dus verdienden ze door ons uitgejouwd te worden met 'protestantse apen liggen in bed te gapen. / Denken niet aan God, / maar aan de pispot.') Doordat ook deze jongens echter niet vooral irenisch waren ingesteld, eindigde menige verbale confrontatie (gek, dat ik me niet meer herinner waarvoor zij òns uitscholden) in een gegooi met stenen, stokken en rot fruit. Vooral mijn oudste broer en Wily Popma waren meesters in de precisieworp.

Dat gebied achter onze tuin, dat begon met de wei van Coumans, liep eindeloos ver door. Naar het oosten tot de wei van Jennes, het genoemde Emmakinderhuis en het Lomahuis, maar dan was je al bijna

op de Butting, maar daarover straks. In het zuiden moest je eerst rennend door de wei van Driek. Dat was vreselijk spannend, want 'Driek gooide met de riek'. Dat hij dat inderdaad deed, mochten wij ervaren op de dag van mijn Eerste H. Communie (eind eerste klas). Wij speelden verstoppertje, soms overlopend in tikkertje, tussen de kleine hooischelven en waren ongemerkt in de wei van Driek terechtgekomen. Plots een panisch geschreeuw 'pas op, pas op!!' van de anderen en ineens een vliegend voorwerp bij onze hoofden. Iedereen zwoer later thuis dat dàt nou 'de riek van Driek' geweest was.

Driek vervulde in onze straat de rol van de klassieke heks. Wij waren als de dood voor hem. Hij was oud en moeilijk ter been. Liep dus met een stok. Had kennelijk nogal wat verdriet te verdrinken èn liep geregeld met een sikkel en een jutezak op straat om voer voor z'n konijnen te snijden. Dus wisten wij te vertellen dat hij zijn vrouw sloeg en de hammen pas van zolder haalde als ze bewogen van de maden.

Voorbij de wei van deze Driek dan lag een drassig bosje van kleine elzebomen en struiken. Als de hutten die wij daar gebouwd hebben slechts semipermanent waren geweest, zou Nederland nooit zo'n woningnood hebben gekend! Nergens kon je zo goed vuurtje stoken en aardappels poffen als juist daar. Alleen was het altijd uitkijken geblazen, want je zat zo goed als op de grens van De Butting en De Dem, hoewel die laatste pas echt aanspraken kon

doen gelden op het 'Pendersbosje', waar wij dus weer alleen groepsgewijs naar toe durfden.

Aan de overkant van onze straat hield schuin tegenover ons huis de bebouwing op en begon het weiland. Onderverdeeld in de wei van Snakkers (Sjnakkesj), van Custers, van Dormans, enz. Allemaal van elkaar gescheiden door hoge braamstruiken en beplant met fruitbomen. Dus moesten we ook daarvandaan menigmaal het frêle lijf redden met een roekeloze duik door de struiken of het prikkeldraad, als de eigenaar onverwacht verscheen. De ergste was Snakkers, terwijl die toch, zo hoorden we thuis mompelen, die Engelse piloot op zijn hooizolder had verborgen.

Onderaan de straat stond onze school, de Petrusschool, waar in de derde en later de vijfde klas meester Van 't Hooft stond, die met Pé een soort haatliefde verhouding had, en kennelijk Pé met hem ook. Toch is het meester Van 't Hooft geweest die ervan overtuigd was met Pé een wat eigengereid en lastig, maar onmiskenbaar universeel genietje in de klas te hebben. Maar bij de zangles moest hij maar liever zijn mond houden. Reden ook waarom hij niet, zoals onze oudste broer Wily en ik, opgenomen werd in het zangkoor van het schoolhoofd, meester Rats. De fraaie zangstem hadden wij overigens, dit even tussen haakjes, van onze vader, die, vooral tijdens het scheren met een uitklapscheermes, dat werd aangezet op een riem die achter het handvat van het raam-

spanjolet werd geklemd, boven de gootsteen in de keuken, met een heldere bariton kon zingen van 'Laura, lief mormeldier, geef toch die sleutel hier', hetgeen mijn moeder steevast deed uitroepen: 'Toon toch, denk om de kinderen', waarop mijn vaders gezang prompt werd afgebroken met gelach en de uitroep 'Achwat, daar moeten ze maar tegen kunnen'. Maar goed, Pé niet in het zangkoortje, maar natuurlijk wel bij de misdienaars. Ook dat was traditie.

Die misdienaars hebben bij Pé en bij mij een, toen nog onbewust, anticlericalisme doen postvatten. Je hoorde, zag èn vermoedde tè veel dat niet helemaal strookte met de wierook van heiligheid die voor de rest van de parochie moest opstijgen: de kapelaan die bij de offerande, als je wijn in de kelk moest schenken, aandrong op gulheid, de afgeluisterde gesprekken in de sacristie bij huwelijken en begrafenissen over de te verenigen of te begraven personen èn hun familie, de stiekeme conversatie met de koster en andere meelopende zangers tijdens de processie op de Kruisdagen, maar vooral de vaak zeer gemeenzame gesprekken met de plaatselijke taxichauffeur tijdens het rondbrengen van Ons Heer aan de zieken op de Eerste Vrijdagen van de maand. 'Kiek, Pie, ee kattelieke bös' is in elk geval wèl historisch.

Volgens mij had mijn vader geen al te hoge dunk van de geestelijken. Hij hoefde, omdat hij continudienst had op de mijn, vaak zelfs op zondag niet naar de kerk, wat hem in mijn ogen iets vrijgevochtens

gaf, maar daarbovenop meende ik geregeld te bespeuren dat hij meer een man was van de innerlijke goedheid en rechtvaardigheid, van ieder het zijne geven en spontane burenhulp, dan van kerkelijke wetten en plichten. Bovendien viel hij 's avonds tijdens het bidden van de rozenkrans wel eens in slaap en had hij openlijk kritiek op de eindeloze sleep Onze Vaders voor de overleden familieleden, voor de missie en zelfs voor 'diegenen voor wie anders niemand bidt'. Groter bewijs van onafhankelijkheid was in mijn ogen niet denkbaar.

En de dingen die hij deed. De tuin heb ik al genoemd. In augustus-september, als de aardappels gerooid waren, moest heel dat stuk opnieuw worden omgespit en klaargemaakt voor de wintergroenten: andijvie, boerenkool, witte kool, groene kool, rooie kool, winterpeen, spruiten enz. Dan was het vaak zo warm, dat hem het zweet letterlijk van zijn gezicht liep en op de grond drupte. Hij deed dan zijn werkhemd uit en stond in zijn onderhemd, zoals dat bij ons heette, te werken. Dat was schandelijk. 'Toon, schôm-d-oe-eige, denkt om de mênse,' zei oma dan.

Met gemaakte onverschilligheid maar met jongensachtig plezier kon hij van het tuinafval vuren stoken die soms manshoog oplaaiden. Wij mochten er nooit aankomen, dat was gevaarlijk, maar achteraf verdenk ik hem ervan dat hij het poken en blazen voor zichzelf wilde houden. Vulcanus heeft nu eenmaal geen knechtjes.

Een andere manifestatie van zijn bovenmenselijkheid was kachelhout hakken. Niet zo maar blokken kloven, nee, oud stuthout uit de mijn, zwart van het koolstof met een aks op een afgeplatte boomstronk tot handzame blokken en houtjes hakken en klieven. Daar mocht je wegens rondvliegende stukken niet te dicht bij zitten kijken. Binnen achter het raam was onze veilige plaats – niet in het minst omdat we zijn vloeken dan niet konden horen. Koolstof, zweet, houtspaanders en geweldige dreunen, plus naderhand een grote berg klein hout die wij moesten optassen in de achterste stal, waar ook het varken stond. Pé moet een grote affiniteit tot die grote roze warme, stinkende lijven gehad hebben, maar hij hoefde er alleen maar naar te kijken en te luisteren, wij moesten de schillen voor 't stomme beest in de buurt ophalen.

Wat hij over de varkens schrijft, is bijna letterlijk waar. Alleen ome Kees leeft nog in redelijke gezondheid, maar de varkens moesten op hun tijd geslacht. Maar behalve varkens, waarvoor hij altijd nog de hulp nodig had van de melkboer, die kennelijk vroeger in de slachtersbranche had gewerkt, slachtte mijn vader konijnen en kippen, voor onszelf, maar ook voor die mannen in de buurt die dat zelf niet durfden, of die er teveel bij stuntelden. Beesten moesten geslacht, dat stond voor mijn vader vast, maar pas na een fatsoenlijk leven en met zo weinig mogelijk pijn. Een konijn werd bij de achterpoten opgetild en één klap achter de oren met de zijkant van de

hand brak zijn nek, een kip werd bij de poten gepakt, met een korte tik met de kop tegen de hoek van de achterste stal geslagen waardoor het beest bewusteloos was, en daarna onthoofdde hij het met één slag. Woedend was hij op kerels die zo'n beest de strot afsneden en het dan langzaam lieten doodbloeden.

Deze activiteiten, samen met zijn jovialiteit, maakten hem zeer geliefd in de buurt. Die stralende bonhomie was de belangrijkste karaktertrek van de familie waar hij uit stamde: grote boeren uit Roermond, die een vrachtrijdersbedrijf (met paarden uiteraard in die tijd, wat mijn vaders voorliefde voor deze dieren goeddeels verklaart) begonnen waren omdat geen enkele boerderij groot genoeg is om acht zonen te onderhouden. Veel van die vrachten gingen naar Aken via Heerlen. Vandaar dat opa Hawinkels als vrij jonge man in 1914 naar Zuid-Limburg kwam om na verloop van tijd in de mijn opzichter te worden over de paarden. En vandaar weer dat mijn vader wel naar de mijn ging, maar niet onderin, zoals dat heette, ondergronds dus. Ondergronders immers waren (volgens de bovengronders) domme viespeuken, die zoet gehouden werden met een hoog loon. Bovengronders daarentegen die hadden het bekeken, maar volgens de ondergronders waren dat domme, verwaande luiwammesen die nergens voor deugden. Dat was zo sterk, dat zieke ondergronders vaak liever 'naar beneden' gingen dan

enige tijd bovenop te blijven. Dat laatste was een schande.

Ondergronders woonden bij elkaar in zogenaamde kolonieën, door de mijn gebouwde monotone woonwijken met pleintjes, met eigen winkels en veel aandacht voor het sociale, inclusief controle. Die kolonieën hadden namen. In Hoensbroek heetten ze: De Dem, De Slak, De Metten, De Stationskolonie, Mariarade, De Steenberg en De Kasteelkolonie. Een mengvorm was De Butting. In de ogen van ons, kinderen, in elk geval was onze straat ver verheven boven deze buurten en de vechtpartijen tussen onze straat en de aangrenzende kolonieën werden dan ook *niet* veroorzaakt door feiten, maar vloeiden automatisch voort uit een abstract standsverschil.

Bij mijn vader hoefde je daarmee niet aan te komen, voor hem bestonden die verschillen niet en ik weet nog dat hij op een keer geen promotie maakte 'omdat hij te familiair met de stokers omging.' De enige aan wie hij echt een onberedeneerde hekel had, was de buurman, maar die strooide dan ook bij voorkeur op Goede Vrijdag de gier uit zijn beerput op dat stuk van zijn tuin dat vlak tegen onze heg aanlag.

Die buurman is altijd oud geweest, zoals voor een schoolkind een juffrouw van net dertig stokoud is. Waardoor de vete veroorzaakt was die er kennelijk bestond tussen ons en de buurman – de buurvrouw deelde daar niet in – is mij niet bekend. De man was

overigens in de hele buurt ongezien. Wanneer hij 's zondags in streepjesbroek, zwarte jas en bolhoed naar de kerk ging, werd hij door niemand begroet.

Pé is in heel deze wereld altijd een beetje een buitenbeentje geweest. Zijn afzijdige, observerende aard, zijn frêle gestalte en zijn buitengewone gaven, en niet in het minst later het feit dat hij apart naar Heerlen naar het gymnasium ging, hebben inderdaad menige buurtbewoner doen verzuchten: 'Het jong is nog te verwaand dat hij kijkt waar hij zijn teringpootjes neerzet', of in ons dialect – dat wij overigens thuis weer niet spraken: 'Dêe hat 't hoëg i.'

Koos Hawinkels

In de zomer van 1979 verscheen een 536 pagina's tellend boek over de figuur en het werk van de in augustus 1977 plotseling overleden Pé Hawinkels. De op vierendertigjarige leeftijd gestorven schrijver en vertaler is een literairhistorisch fenomeen geweest, aan wiens invloed tal van generatiegenoten de mentale, sociale en culturele revolutie van de jaren zestig verbinden. In zijn fonkelende, originele veelzijdigheid is Hawinkels vanaf zijn vroegste publikaties in Nijmeegse studentenbladen tot en met zijn laatste verhaal in *De Revisor*, vanaf zijn grandioze vertaling van Thomas Manns *De Toverberg* tot en met zijn tegendraadse aanpak van de Griekse klassieken een barok, overdonderend taalvirtuoos geweest.
In *Autobiografische flitsen en fratsen*, Hawinkels eerste stap naar het complete zelfportret dat hij wilde maken, spoelen de jeugdherinneringen aan: andermans en eigen

200898_051
hawi002auto01
Autobiografische flitsen & fratsen

tig waaro
jaren zestig nog geen vat had gekregen.

* Van Duinkerken heeft Van Deyssel eens genoemd: het best bewerktuigde talent sinds Vonde Ik zou het heel vanzelfsprekend vinden als een andere geleerde to de conclusie kwam, dat Hawinkel het best bewerktuigde talent sind Van Deyssel is geweest. – *Ton Bogaard*

ISBN 90 295 1882 0

OT
ABC